

UDK 271.91 (497.5)  
929 Pavlović, Amadeja  
Izvorni znanstveni rad

Ivan **Armanda**, dipl. theo.  
Leksikografski zavod Miroslav Krleža  
Zagreb, Frankopanska 26

## **LIK I DJELOVANJE REDOVNICE AMADEJE PAVLOVIĆ (1895.-1971.) IZ DRUŽBE MILOSRDNIH SESTARA SV. KRIŽA**

### ***Sažetak***

*Redovnicu Amadeja Pavlović (1895.-1971.) s pravom treba ubrojiti među velikane crkvene povijesti na našim hrvatskim prostorima. Nakon školovanja i redovničkog oblikovanja, posvetila se odgojno-obrazovnom radu u školama Družbe Milosrdnih sestara Sv. Križa u Đakovu (1926.-1941.), od 1937. bila je članica provincijskoga Vijeća, a od 1940. zamjenica provincijalne poglavarice. U iznimno teškim okolnostima postala je 1943. provincijalka i obnašala tu službu do 1955. Bilo je to teško doba Drugoga svjetskog rata i komunističkoga terora, koji je uslijedio nakon rata. Unatoč svim nevoljama i poteškoćama, majka Amadeja je učinila sve kako bi prvenstveno sačuvala dobar redovnički duh kod svojih sestara, a time i samu redovničku zajednicu. U ratnim danima hrabro je štitila jednu židovsku djevojčicu i spasila je od nacista, zbog čega joj je 2009. posmrtno dodijeljen naslov pravednice među narodima. No, s jednakom hrabrošću se odupirala komunističkim vlastima kada su pokušavale oduzeti redovnicama što više posjeda i zabraniti im nošenje redovničkoga odijela dok rade u javnim službama. Bez straha je štitila sestre od raznih pritisaka i maltretiranja od strane komunističkih službenika, te razvila prijateljsku suradnju sa zagrebačkim nadbiskupom Alojzijem Stepincem, ali i sa pravoslavnim biskupom Barnabom Nastićem. Po isteku službe provincijalne poglavarice, obnašala je službu kućne poglavarice na Sušaku (1955.-1959.) i odgojiteljice redovničkoga podmladka u Zagrebu (1959.-1966.). Nakon toga se povukla u provincijalnu kuću u Đakovu, gdje je provela zadnje godine života. Za sobom je ostavila glas uzorne i svete redovnice, kojoj se neki i danas u molitvama obraćaju za zagovor.*

## Uvod

Redovnica Sv. Križa Amadeja (Karolina) Pavlović ostavila je snažan trag u povijesti svoje redovničke zajednice, ali i šire. Kao mlada redovnica posvetila se odgojno-obrazovnom radu, ali i upravnim službama u upravi Hrvatske provincije Družbe Milosrdnih sestara Sv. Križa. Od 1937. bila je članica provincijskoga Vijeća, a od 1940. zamjenica provincijalne poglavarice, čime se, makar i nesvjesno, pripremila za tešku i odgovornu službu provincijalne poglavarice, koju je obnašala od 1943. do 1955. Njezina djelatnost u ratnim i poratnim godinama višestruko je zanimljiva, jer nam pruža sliku redovnice koja prihvaća ljude bez obzira na vjersku i narodnu pripadnost, bez straha pred svjetskim moćnicima ustaje u obranu prava i pravde i bori se za one kojima se na bilo koji način gazi ljudsko dostojanstvo, izlažući se tako riziku da postane žrtvom neljudskih postupaka nacističkih ili komunističkih službenika. Uza sve to, neprestano vodi brigu za duhovno dobro svojih sestara, svjesna da ništa ne može i ne smije biti izlika za slabljenje redovničkoga duha i zapta. Nakon isteka mandata provincijalne poglavarice, poslušno prihvaća druge službe na Sušaku i u Zagrebu, nakon čega ostatak života provodi u provincijalnoj kući u Đakovu. O svim tim odrednicama njezina života, kao i o prijateljskoj suradnji sa zagrebačkim nadbiskupom Alojzijem Stepincem i o njezinu ekumenskom duhu, u ovom članku pišemo na temelju izvornog arhivskog gradiva, ali i na temelju sjećanja onih koji su je poznavali.

## Djetinjstvo i mladost

U obitelji vinogradara Alojzija Pavlovića i njegove supruge Franjke Ambrišak rođena je 28. siječnja 1895. djevojčica, kojoj su istoga dana na krštenju nadjenuli ime Karolina.<sup>1</sup> Što se tiče njezinih djetinjih dana u rodnom Petrovaradinu, najbolje je prepustiti riječ samoj s. Amadeji, koja piše: "Djetinjstvo sam provela u kući svojih roditelja bezbrižno, te se iz svoga najranijeg djetinjstva osim igre ništa drugo ne sjećam. Moja dobra mama kad o nama djeci priča, kaže, da sam bila vrlo nestašna i da se ničega nijesam bojala."<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> Usp. Arhiv Milosrdnih sestara Sv. Križa u Đakovu (dalje AMSSK), Dokumentacija o majci Amadeji Pavlović (dalje DMAP): *Izvadak iz matice krštenih*, Petrovaradin, 3.IX.1907.

<sup>2</sup> AMSSK, DMAP: PAVLOVIĆ, Marija Amadeja. *Životopis*. Rukopis, Đakovo, 1925./26., str. 1.

U nastavku, s. Amadeja se prisjeća kako je posebno bila privržena ocu: "Svoga tatu sam jako volila. On je znao s nama djecom da se poigra. Nitko nije znao tako tješiti kao on. Kad bi se porezali ili inače ozlijedili, čim bi tata poljubio, odmah bi nam prošlo."<sup>3</sup> Majka ju je naučila moliti se Bogu, a u odgoju je aktivno sudjelovala i njezina starija sestra Marica.<sup>4</sup>

Kao sedmogodišnja djevojčica, Karolina je započela pohađati pučku školu u rodnom mjestu. Nakon šestoga razreda, odlazi u Novi Sad, gdje je završila sedmi i osmi razred. Prisjećajući se kako nije osobito voljela školu, s. Amadeja piše: "Škola, osobito prve tri godine, zadavala mi je mnogo poteškoća. Ne znam, da li sam teško učila, no znam, da mi je u školi najteže bilo mirno sjediti. Da se u školi mora šutjeti, to sam razumjela nekako, ali da se mora uvijek mirno sjediti i preda se gledati, to mi nikako nije išlo u račun."<sup>5</sup> Budući da je korištenje šibe u to doba bila uobičajena praksa, i Karolinin učitelj koristio se njome: "Šibe su me" – kaže ona – "naučile mirno sjediti, al su me naučile mrziti školu, a pogotovo učitelja. Užasno sam ga se bojala. Znam, da sam se u ono doba bavila mišlju, da pobjegnem nekamo daleko, gdje nema škole ni učitelja."<sup>6</sup>

Kasnije je Karolina zavoljela školu i rado učila, a zasluge za to pripisuje najviše svojoj sestri Marici, koja je odigrala veliku ulogu u njezinu odgoju, osobito odkako je obitelj, zbog novčanih poteškoća morala prodati vinograd i ostale zemlje, a potom i veliku obiteljsku kuću zamijeniti manjom. Karolina je tada bila u dvanaestoj godini. Zahvaljujući sestri Marici, koja se zaposlila kako bi pomogla roditeljima, završila je pučku i upisala se na Trgovačku školu. Po svršetku te škole nije mogla pronaći posao pa se vratila kući. Nakon dvije godine, kao sedamnaestogodišnjakinja, dobila je posao kod kotarske oblasti u Zemunu, gdje će, uz male prekide zbog Prvog svjetskog rata, ostati skoro šest godina. Ubrzo je k njoj došao brat Franjo, a kada je on otišao u rat, onda je došao Josip.<sup>7</sup> Karolina je radila kako bi

---

<sup>3</sup> Izvor u bilj. 2, ondje str. 1.

<sup>4</sup> Usp. izvor u bilj. 2, ondje str. 1.

<sup>5</sup> Izvor u bilj. 2, ondje str. 2.

<sup>6</sup> Izvor u bilj. 2, ondje str. 2.

<sup>7</sup> Josip Pavlović rođen je 1. veljače 1905. u Petrovaradinu, gdje je polazio osnovnu školu. Gimnaziju je pohađao u Zemunu, Srijemskim Karlovcima, Osijeku i Zagrebu, gdje je također završio Bogoslovni fakultet i 29. lipnja 1927. bio zaređen za svećenika. Od ređenja do 1935. obavljao je dušobrižničku službu u Velikoj Kapanici, Gorjanima, Srijemskoj Mitrovici i Đakovu, potom je u Đakovu predavao filozofiju i ascetiku na Visokoj bogoslovnoj školi (1935.-1942.), te bio prefekt discipline (1935.-1937.) i duhovnik Bogoslovnoga sjemeništa (1937.-1942.). Od 1943. bio je župnik u

pomogla u njihovom školovanju i kako bi, uz veliku štednju, poslala i roditeljima nešto novaca.<sup>8</sup>

Što se tiče njezinog vjerskog života, s. Amadeja svjedoči da su je roditelji odgajali u katoličkom duhu. U višim razredima pučke škole posebno je bila pobožna Srcu Isusovom i Sv. Alojziju Gonzagi. U toj se dobi, prema vlastitom priznanju, počela češće moliti, jer je osjećala potrebu za molitvom. Kada je, zbog nastavka školovanja, prvi put morala na dulje biti odvojena od obitelji, osjetila je još veću potrebu za molitvom i blizinom Božjom te je, kako sama kaže, prvi put u životu osjetila da jako voli Božanskoga Spasitelja.<sup>9</sup> Prisjećajući se tih godina, s. Amadeja piše: “Ne znam da li sam se mnogo molila, pa ni razmatrati nijesam znala, samo znam, da sam govorila dragom Bogu o svemu što mi je bilo na srcu. Govorila sam o onom što mi je lijepo, kao i o onom što mi je teško, a ma sve bi Mu rekla što bi onaj čas znala i osjećala i to bez ikakvog reda i poretka. Ja sam bila tako uvjerena, da me dragi Bog čuje i razumije i bilo bi mi vazda tako lijepo pri duši.”<sup>10</sup>

Za života u Zemunu bila je članica, a potom i tajnica Marijine kongregacije, pri kojoj je vodila sekciju bl. Petra Kanizija, koja je brinula da se siromašne djevojčice pouči u kršćanskoj vjeri.<sup>11</sup> “Nedjelju i blagdane popodne” – piše s. Amadeja – “posvetila sam toj djeci i vrlo sam rado vršila tu dužnost.”<sup>12</sup>

### Mlada redovnica

Prema vlastitim riječima, Karolina je oduvijek “osjećala veliko poštovanje prema č. sestrama” i smatrala ih je bićima “koja ne pripadaju ovoj zemlji”. Promatrajući milosrdnice za vrijeme misa u jednoj zemunskoj crkvi, stala se raspitivati za redovnički život, te ubrzo došla do zaključka da je

Vinkovcima, dugogodišnji dekan Vinkovačkoga dekanata, začasni kanonik od 1954. i arhidakon gornjega Srijema od 1958. Nakon umirovljenja 1977., nastanio se u samostanu Milosrdnih sestara Sv. Križa u Đakovu, gdje je 14. kolovoza 1984. i preminuo. Pokopan je u svećeničkoj grobnici na đakovačkom gradskom groblju. Usp. NIKOLIN, Matija. *Josip Pavlović – čovjek i svećenik*. U: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 12./1984., br. 10, str. 184-187. — PAVLOVIĆ, Anto. *Poglavari Bogoslovnoga sjemeništa u Đakovu*. U: *Diacovensia*, 14./2006., br. 2, str. 415.

<sup>8</sup> Usp. izvor u bilj. 2, ondje str. 3-5.

<sup>9</sup> Usp. izvor u bilj. 2, ondje str. 2-3.

<sup>10</sup> Izvor u bilj. 2, ondje str. 3-4.

<sup>11</sup> Usp. izvor u bilj. 2, ondje str. 5.

<sup>12</sup> Izvor u bilj. 2, ondje str. 5.

takav način života “najidealniji.”<sup>13</sup> U nastavku svojih sjećanja, s. Amadeja kaže: “Držala sam, da je svaka redovnica imala posebno nadahnuće od dragoga Boga, da dođe u samostan i bilo mi je žao, što i meni takovo nadahnuće ne dođe.”<sup>14</sup> Kada je te svoje misli povjerala ispovjedniku, on joj je objasnio da su njezin stav prema redovništvu i želja da postane redovnica dovoljan dokaz duhovnoga poziva. Presretna zbog toga, planirala je s jednom prijateljicom poći u klauzurni uršulinski samostan. O tome je pisala i svojoj obitelji u Petrovaradin. Nitko nije imao ništa protiv njezine odluke, ali je majci i sestri Marici bilo žao što ide u klauzurni samostan. No, u pismu koje je dobila iz roditeljskog doma, Karolinu je njezina sestra Marica upitala i hoće li moći biti sretna u samostanu, kada zna da je njezinim odlaskom “opet sva briga za sve u ratno doba ostala samo na njoj.”<sup>15</sup>

Rezultat gornjeg Maričinog pitanja s. Amadeja opisuje ovako: “To jedno pitanje me je tako razoružalo, i ja nijesam mogla drugo, već odgoditi odlazak. Osjećala sam se obvezanom, da svojim pomažem bar tako dugo dok brat ne bude namješten, da može naše pomagati. Ne mogu reći da mi je ovaj odgovor nanio više boli radi toga što ne mogu u samostan, koliko mi je bilo žao Marice. To je valjda prvi i zadnji put u životu njenom, da je ona dala osjetiti, da se ona za nas žrtvuje. Ja sam se pred njom osjećala krivom, i stidila sam se radi toga vrlo. Par godina je prošlo, dok je pitanje samostana opet došlo na javu. Tek onda smo se razjasnili i tom prilikom sam saznala, da je mojoj dobroj Marici vrlo žao radi onoga lista, i ona se isto tako smatrala krivom preda mnom, kao ja pred njom. Jedva sam mogla da je uvjerim da je to djelo Božje providnosti.”<sup>16</sup>

Čekajući da se stvari kod kuće srede, kako bi nakon toga konačno mogla poći u samostan, Karolina je, uz posao, pohađala i završila željezničarsku školu. Nekoliko godina kasnije, stanje se kod kuće popravilo pa je Karolina mogla poći u samostan. No, budući da su uršulinke odustale iz svoga samostana jednu njezinu prijateljicu, odustala je od odlaska k njima i odlučila otići u Družbu Milosrdnih sestara Sv. Križa Trećega franjevačkoga reda. U svojim sjećanjima piše kako joj je bilo jako teško rastati se od roditeljskog doma. Danima se opraštala, ne samo od obitelji, već i od prijatelja i rodnoga grada.<sup>17</sup> Konačno je 4. studenoga 1922. stupila u

---

<sup>13</sup> Usp. izvor u bilj. 2, ondje str. 5.

<sup>14</sup> Izvor u bilj. 2, ondje str. 5.

<sup>15</sup> Usp. izvor u bilj. 2, ondje str. 6.

<sup>16</sup> Izvor u bilj. 2, ondje str. 6-7.

<sup>17</sup> Usp. izvor u bilj. 2, ondje str. 6-8.

samostan Družbe Milosrdnih sestara Sv. Križa u Đakovu.<sup>18</sup> Toliko željeni dan odlaska u samostan ipak je pobudio suze i tugu zbog rastanka s obitelji. Poseban dojam na Karolinu ostavio je trenutak kada su se za njom zatvorila samostanska vrata, a u ključanici je zaškripao ključ. Prisjećajući se toga piše: “Tako je nekud bolno škripnuo onaj ključ, i meni se slutilo da će mi biti vrlo teško u samostanu. Hvala dragom Bogu moje se slutnje nijesu ispunile.”<sup>19</sup>

Ulaskom u novaštvo 1925. dobila je redovničko ime s. Marija Amadeja.<sup>20</sup> Godinu kušnje provela je u onome što kršćanska tradicija naziva “duhovnom sušom”. Sama s. Amadeja o tome piše: “Za čitavo vrijeme kandidature dragi Bog mi je preobilno davao svoje milosti. Samo sada u novicijatu kao da me je pustio da malo sama bez Njegove pomoći hodam. Priznajem da mi je teško to, no ako je Njegova sveta volja, da Mu u takovoj suši prinesem svoju zadnju žrtvu – sebe – ja sam pripravna da ju vršim u svako doba.”<sup>21</sup>

Nakon ulaska u samostan, s. Amadeja je završila učiteljsku školu, a 1929./30. i Višu pedagošku akademiju u Zagrebu. Nakon polaganja prvih redovničkih zavjeta, od 1926. do 1930. radila je kao učiteljica na Državnoj pučkoj školi u Đakovu, a od 1930. do 1941. predavala je hrvatski jezik, zemljopis i povijest na građanskoj školi koju su Milosrdne sestre Sv. Križa vodile u Đakovu.<sup>22</sup> Prema riječima njezinih sestara, u školi je “upotrijebila svaku priliku za odgajanje, ne samo za poučavanje. A posebnu brigu i pažnju posvećivala je uvijek siromašnoj djeci.”<sup>23</sup>

Doživotne redovničke zavjete položila je 15. kolovoza 1932. u Đakovu.<sup>24</sup> Predhodno je u molbi za polaganje zavjeta svojoj provincijalki, između ostaloga, u iskrenoj poniznosti pisala: “Svjesna sam si da nisam vrijedna te velike milosti koju mi nudi Gospodin Isus po svetim vječnim zavjetima. Pogotovo kad se zagledam u prošlost svoga redovničkog života i sjetim svih

<sup>18</sup> Nadnevak stupanja u samostan donosim prema: STEPINAC, Alojzije Viktor. *Pisma iz sužanjstva (1951.-1960.)*. Priredio Juraj BATELJA. Izd. Postulatura Sluge Božjega Alojzija Stepinca. Zagreb, 1998., str. 71.

<sup>19</sup> AMSSK, DMAP: PAVLOVIĆ, M. A. *Životopis*, (1925./26.), str. 8.

<sup>20</sup> Amadeja u prijevodu na hrvatski znači *ona koja ljubi Boga*, tj. Bogoljuba.

<sup>21</sup> Izvor u bilj. 2, ondje str. 8.

<sup>22</sup> Usp. VIDOVIĆ, Kasilda. *Pavlović, Amadeja*. U: *Hrvatski franjevački biografski leksikon*. Izd. Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske i BiH. Zagreb, 2010., str. 436.

<sup>23</sup> *Iz života majke Amadeje*. U: *In memoriam: majka Amadeja Pavlović*. Izd. Milosrdne sestre Sv. Križa. Đakovo, 1971., str. 17.

<sup>24</sup> Usp. VIDOVIĆ, Kasilda. *Pavlović, Amadeja*, (2010.), str. 436.

onih nedostataka, zala i nesavršenosti svoje duše, koje su krnjile u meni lik prave redovnice, duboko se zastidim u duši i još jače osjećam svoju nevrijednost. I kad ne bi bila uvjerena u neizmjereno milosrđe Božje kao i u to, da će mi Onaj, koji me je pozvao, dati i svoju milost da mogu ustrajati; vjerujte, draga č. Gospodo, da bi se bojala dati svoju riječ zauvijek, gdje po svojoj slabosti nisam sigurna ni za jedan dan.”<sup>25</sup>

### **Prve dvije godine uprave Provincijom**

Već 1937. je s. Amadeja Pavlović ušla u sastav provincijskoga Vijeća, a 1940. imenovana je zamjenicom provincijalne poglavarice. Tada je na svoja leđa preuzela veći dio tereta u upravljanju Provincijom, budući da je provincijalka s. Berhmana Matijević<sup>26</sup> bila ozbiljno bolesna.<sup>27</sup> Sudjelujući tako u upravi Provincijom, s. Amadeja se, makar i nesvjesno, pripremala za službu provincijalne poglavarice, koju će preuzeti 2. veljače 1943.<sup>28</sup>

S. Amadeja Pavlović na čelo svoje redovničke zajednice stala je u jeku Drugoga svjetskog rata. Dok su se jedne sestre našle na prvim linijama bojišnice, druge su gladovale, treće su bile prisiljene napustiti svoje samostane, a četvrte su pod svoj krov primale izgnane sestre i hrvatski puk. U mjestima i gradovima u kojima su sestre živjele i radile smjenjivale su se ideologije i vlasti, svaka provodeći svoju diktaturu i nemilosrdno se obrušavajući na sve one koji su im se protivili. Blokada prometnica i prekid svih veza sa pojedinim gradovima stvarali su dodatne poteškoće, jer provincijalka, ne samo da nije mogla obavljati kanonsku vizitaciju pojedinih sestarskih zajednica, nego nije mogla čak ni pisano s njima komunicirati, pa stoga često mjesecima nije znala što se s tim zajednicama događa, ni jesu li dotične sestre uobće žive, ili ih je ratni vihor stajao života. Kako bi to provjerila, te sestrama na prvim crtama donijela utjehu i ohrabrenje, nije se

---

<sup>25</sup> AMSSK, DMAP: S. Marija Amadeja Pavlović provincijalki Družbe Milosrdnih sestara Sv. Križa, Đakovo, 3. V. 1932.

<sup>26</sup> S. Berhmana Matijević (\*Žegar kraj Bihaća, 18.VIII.1887. †Đakovo, 21.XI.1963.) godinama je bila profesorica fizike i matematike na Družbinim građanskim školama u Đakovu i Herceg-Novom, gdje je obnašala i službe ravnateljice škole i poglavarice sestarske zajednice. Službu provincijalke obnašala je od 1937. do 1940. Usp. ŽIGRIĆ, Mariangela. *Matijević, Berhmana*. U: *Hrvatski franjevački biografski leksikon*. Izd. Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske i BiH. Zagreb, 2010., str. 376.

<sup>27</sup> Usp. VIDOVIĆ, Kasilda. *Pavlović, Amadeja*, (2010.), str. 436.

<sup>28</sup> Usp. *Sjećanja na majku Amadeju Pavlović – uz 30. godišnjicu njezine smrti*. U: *U znaku križa* (dalje: UZK), 22./2001., br. 3, str. 17.

ustručavala kilometrima pješaćiti, čak i kroz zaposjednute predjele i bez obzira na vremenske prilike i neprilike. Jednom je čak u okupirani Gospić letjela u otvorenom avionu sa vojnicima.<sup>29</sup>

O njezinoj neustrašivosti i ljubavi, koja ju je vodila sestrama u najtežim ratnim danima, svjedoči i s. Beatissima Beretovac: “1945. bila sam u Donjem Miholjcu. Tamo je bila fronta i prekinuta veza sa Đakovom. Jedne noći Majka je kroz pucnjavu i preko ruševina stigla do nas (uz pomoć naših vojnika). Bile smo četiri sestre i sklonile smo se skupa s našim sumještanima u udubinu u slami susjedove kamare. Bile smo veoma iznenađene. U narušenoj školskoj zgradi obavila je razgovor s nama. Mene je kao najmlađu povela sa sobom u Đakovo. Preko hrpa ruševina stigle smo do željezničke stanice. Vozni red nije postojao. Morale smo čekati dok naiđe vlak.”

Teško ratno doba donijelo je sestrama mnogo neizvjesnosti, zbog čega je provincijska uprava, na čelu s majkom Amadejom donijela odluku da se dvije skupine novakinja i neke mlađe sestre pošalju iz Đakova u Zagreb, jer će tamo biti sigurnije i bolje zbrinute, ali i da se kandidatice, dok se stanje bar malo ne popravi, pošalju svojim kućama. Tu odluku kandidaticama je priobćila sama poglavarica Amadeja. Sestra Aurelija Miličić, koja je tada bila među kandidaticama, prisjeća se Amadejinog ozbiljnog izraza lica i tuge koja se na njemu očitovala, ali i njezine radosti kada su joj kandidatice rekle da žele ostati u samostanu i dijeliti sudbinu ostalih sestara.<sup>30</sup>

Kako se Drugi svjetski rat približavao kraju, stanje je bivalo sve teže. To se posebno osjetilo u Đakovu i na obližnjem sestarskom posjedu Josipovac, koji je sredinom studenoga 1944. bio poprište borbi. Predhodno su se njemački vojnici svojevoljno smjestili u štali, a časnici u blagovaonici sestarske kuće na Josipovcu. U noći sa 12. na 13. studenoga partizani su počeli napad na Josipovac, s kojega su ujutro potisnuli Nijemce. No, njemačka vojska ubrzo je počela napadati partizane na Josipovcu, te su kroz prozore kuće gdje su stanovale sestre ubacivali bombe, a popodne oko 4 sata dovezli su četiri oklopna vozila iz kojih su pucali na kuću. Tako je stradala i samostanska kapelica, čije su klupe potpuno uništene, ali je svetojstanište ostalo sačuvano. Sestarska kuća je pretrpjela mnoga teška oštećenja, a netko od zaraćenih strana zapalio je slamu, koja je gorjela nekoliko narednih dana.

---

<sup>29</sup> Usp. VIDOVIĆ, Kasilda. *Majke nikada ne umiru*. U: UZK, 12./1991., br. 4, str. 25.

<sup>30</sup> Usp. AMSSK, DMAP: Korice *Sjećanja na majku Amadeju Pavlović: MILIČIĆ, Aurelija. Majka Amadeja Pavlović*. Rukopis, Sušak, 3. XI. 2003.



Pišući o tim tužnim događajima, poglavarica Amadeja piše da je pravo čudo što nitko od sestara i samostanske posluge nije stradao.<sup>31</sup>

Protjeravši partizane sa Josipovca, Nijemci su 15. studenoga zatražili od sestara da im predaju čitav posjed i napuste samostan, odakle će ih vojnim kamionima sve prebaciti u Osijek. Majka Amadeja snažno se odupirala tome, naglašavajući kako u samostanu ima starih i bolesnih sestara koje nisu sposobne za takav transport. Njemački časnik je popustio i uzeo za svoju vojsku 31 prostoriju. Sestre su uspjele sačuvati desno krilo samostana, u kojem je bio i bolnički odjel za starije i bolesne sestre, ali su izgubile dio u kojem su bile sobe za novakinje, kandidatice i još neke sestre. U noći sa 15. na 16. studenoga sestre su prenosile svoju opremu iz toga dijela samostana, no, prije nego li su uspjele sve prenijeti, u rano jutro 16. studenoga stigli su njemački vojnici, koji su im otimali namještaj, posteljinu i sve ostalo što im se prohtjelo. Kandidatice i novakinje prešle su u desno krilo samostana, a sestre koje su tamo boravile razmještene u Đakovu po nekim kaptolskim kurijama, biskupskom dvoru, sjemeništu i u Trnavi.<sup>32</sup>

Težinu stanja u kojem su se sestre našle, ali i ogorčenost zbog postupaka njemačkih vojnih vlasti prema njima, najbolje ilustrira zapisnik sa sjednice provincijalne uprave od 16. studenoga 1944. u kojem stoji: “Teškim srcem i protestirajući smo ispraznili dio samostana i povukli redovnički podmladak u drugo krilo samostana, koje je namijenjeno sestrama. Red je od početka rata žrtvovao 3 velike zgrade sa školom u Đakovu, kojom je povezana tradicija naše provincije; žrtvovali smo veliku i novu školu u Bosanskom Brodu, uništena je i zgrada Djevojačkog konvikta u Osijeku. Sve te zgrade zaposjela je njemačka vojska upravo nasilno. Onemogućili su školovanje omladini i uništili existenciju tolikih sestara. Ostala nam je jedino još provincijalna kuća, koju nam sada otimlju. Postupak njihov boli tim više, što znamo, da je u velikim dvoranama škole i konvikta tek par vojnika, a moglo bi se smjestiti i hiljada vojnika, dakle daleko veći broj, nego što je zaposjeo naš samostan. [...] I dok nam Nijemci otimlju zadnji krov nad glavom, dotle stotine naših sestara u raznim bolnicama dvore njihove ranjenike i bolesnike istom ljubavi i požrtvovnosti kao i sinove vlastite domovine.”<sup>33</sup>

Samo dva dana kasnije, Nijemci su zatražili od đakovačkoga biskupa da naredi sestrama neka isprazne i predaju im na korištenje i preostali dio

---

<sup>31</sup> Usp. AMSSK, DMAP: Majka Amadeja Pavlović s. Mehtildi, Đakovo, 14. XI. 1944. — AMSSK, *Zapisnici sjednica provincijske uprave*, str. 433.

<sup>32</sup> Usp. AMSSK, *Zapisnici sjednica provincijske uprave*, str. 433-434.

<sup>33</sup> AMSSK, *Zapisnici sjednica provincijske uprave*, str. 433-434.

samostana. Biskup se oštro tome usprotivio, nudeći neke kompromise, ali i prijeteći da će javno sa katedralne propovjedaonice prokazati pred narodom neljudske postupke prema sestrama. Također je rekao da će osobno prosvjedovati kod poglavnika dr. Ante Pavelića, te kod najviših crkvenih i njemačkih vojnih vlasti. Premda je nakon toga njemački major obećao biskupu da ne će zauzeti preostali dio sestarskoga samostana, biskup je ipak iste večeri sazvaio svoje kanonike na savjetovanje. Odlučeno je da jedan kanonik sa predstavnikom đakovačke gradske vlasti pođe prosvjedovati kod njemačke vojne uprave u Osijeku, a drugi kod papinskoga delegata u Zagrebu. Ako i to ne bude dovoljno, zaključili su “da će čitav kaptol na čelu sa biskupom doći da brani samostan i samo preko njihovih lješina će moći preći u drugu zgradu samostana.”<sup>34</sup>

Zahvalna za biskupovo zauzimanje i njegovu spremnost da, zajedno s kanonicima, brani sestarski samostan i vlastitim tijelom, majka Amadeja trijezno je promislila i odlučila da se, ne gubeći nadu, treba pripremiti i za eventualno napuštanje samostana. U tom slučaju, odlučila je da se sestre za preseljenje ne će poslužiti ponuđenim njemačkim kamionima, niti će uobće dopustiti njemačkoj vojsci da ih seli, nego će same preseliti svoju opremu, pa čak i bolesne sestre, koje će osobno na nosilkama iznijeti iz svoga samostana, te ih, uz biskupovu suglasnost, prenijeti u svećenički dom u Đakovu. Također će zamoliti biskupa da joj ustupi dio biskupskoga dvora za novakinje, a ostale sestre će se smjestiti po privatnim kućama, gdje se neke već od prije nalaze.<sup>35</sup>

Stanje se ni u prosincu nije poboljšavalo. Iz zapisnika sjednice provincijalne uprave od 6. prosinca 1944. vidi se da su sestre strahovale od nadolazećih borbi, koje su bile neizbježne, jer su se partizani približavali Đakovu. U takvim prilikama Nijemci su prijetili oduzimanjem preostalog dijela samostana, a istodobno su zaposjednuti dio pretvarali u obrambenu utvrdu učvršćivanjem zidova i zatvaranjem prozora. Pripremali su se za obranu od partizanskoga napada, pri čemu su očito svi slutili kako će samostan ponovno biti na poprištu sukoba. Stoga je majka Amadeja sa provincijalnom upravom donijela odluku da se sve novakinje već sutradan pošalju u Zagreb, gdje će se pripremiti za bolničku službu i rasporediti po bolnicama, jer se očito predpostavljalo da nadolazeće bitke u cijeloj zemlji neminovno znače i velik broj novih ranjenika, pa će porasti i potreba za medicinskim osobljem. Stoga je odlučeno da se i ostale sestre, koje su

---

<sup>34</sup> AMSSK, *Zapisnici sjednica provincijske uprave*, str. 436.

<sup>35</sup> Usp. AMSSK, *Zapisnici sjednica provincijske uprave*, str. 436.

razmjerno zdrave i sposobne za rad, razmjestite po onim bolnicama do kojih mogu doći. Pri tom je sa žaljenjem istaknuta činjenica da se, zbog borbi koje su trajale, ne mogu poslati nove sestre u bolnicu koju je Družba vodila u Vukovaru i koja je bila njezino vlasništvo.<sup>36</sup>

Njemački vojnici ostali su na Josipovcu sve dok u Đakovo nisu došli partizani, koji su odmah uselili tamo gdje su ranije bili Nijemci. Samo dvije sobe kratko su služile kao školske učionice, ali su potom i one oduzete sestrama. U prvim mjesecima 1945. vojska je napuštala Josipovac, ali sestarska kuća ipak nije sestrama vraćena, nego je u nju useljena partizanska bolnica. Sestre su se rado odazvale pozivu partizana za dvorbom njihovih ranjenih vojnika u njihovoj kući. Sestre su radile i u ostalim partizanskim bolnicama, posebno u Zagrebu, gdje se krajem rata nalazio najveći broj sestara. Iz Virovitice su, zbog prijetnji smrću, morale bježati u Zagreb, a samo je jedna sestra ostala tamo te je, sklonivši se kod sestara Družbe Služavki Maloga Isusa, pokušala sačuvati što više bolničke opreme. Odlukom provincijskoga vodstva, i ona je trebala napustiti Viroviticu i prijeći u Đakovo.<sup>37</sup>

Osim što se kao provincijalka brinula za svoje sestre, u teškim danima Drugoga svjetskog rata poglavarica Amadeja Pavlović je u đakovačkom samostanu skrivala jednu židovsku djevojčicu pred nacistima. Čitava njezina obitelj završila je u koncentracijskim logorima, iz kojih se nitko od njih nije vratio, a jedanaestogodišnju Zdenku Bienenstock iz Osijeka je u lipnju 1941. u Đakovo doveo svećenik dr. Alfred Hölender, koji ju je predao majci Amadeji. Ona ju je skrivala u samostanu, pod lažnim imenom, do svibnja 1945. Osim majke Amadeje vjerojatno su rijetke sestre u samostanu znale pravi identitet djevojčice, čija je prisutnost predstavljala iznimnu opasnost za samostan, koji je neko vrijeme, kako smo vidjeli, bio i sjedište nacističkih vojnika. Unatoč opasnosti za sestre i najviše za vlastiti život, majka Amadeja skrivala je tu djevojčicu i pomagala joj.<sup>38</sup> O tome sama Zdenka Bienenstock piše: "Kao malo dijete (ispod 14 godina) nisam morala nositi žuti povez na ruci sa židovskom zvijezdom i nije se tražilo da budem registrirana kao Židovka. Majka poglavarica, sestra Amadeja Pavlović, bila je jedina koja je znala moje židovsko porijeklo. Pohađala sam sestarsku školu i živjela u konviktu pod lažnim imenom, kao dijete izbjeglica iz

---

<sup>36</sup> Usp. AMSSK, *Zapisi sjednica provincijske uprave*, str. 437-438.

<sup>37</sup> Usp. AMSSK, *Zapisi sjednica provincijske uprave*, str. 439-441.

<sup>38</sup> Usp. RADIČEVIĆ, Marija Estera. *Pravednica među narodima*. U: UZK, 29./2009., br. 2, str. 28-29.

Bosne. Zvali su me Zdenka, ali u mojim dokumentima bilo je ime jednog pokojnog djeteta, koje sam zaboravila. Časna majka Amadeja meni je zbilja bila kao majka; pozvala bi me s vremena na vrijeme u svoj ured, raspitivala bi se kako ide i dala bi mi kojekakve sitnice, poput sapuna, što je u to ratno doba bila velika stvar. Majka Amadeja zbog mene je izložila sebe i cijeli samostan opasnosti. Prekršaji pružanja utočišta, pomaganja ili spašavanja Židova, kažnjavali su se smrću. Ona je čuvala moju tajnu, unatoč opasnosti za sebe i za cijelu zajednicu u samostanu. Za činjenicu da sam preživjela strašno vrijeme 2. svjetskog rata, diplomirala na Hebrejskom sveučilištu, i imam predivnu obitelj, zaslužna je velikodušnost duha, duboka vjera i hrabrost poglavarice majke Amadeje.”<sup>39</sup>

Nakon rata, Zdenka je napustila Hrvatsku i kasnije zasnovala obitelj u SAD-u. Zahvalna za dobročinstvo koje joj je pružila majka Amadeja, u travnju 2008. uputila je molbu Yad Vashemu da se majci Amadeji dodijeli priznanje *pravednice među narodima*. Već u rujnu iste godine, njezina je molba uvažena i majci Amadeji je posmrtno dodijeljeno priznanje *pravednice među narodima*, koje je svečano uručeno Hrvatskoj provinciji Družbe Milosrdnih sestara Sv. Križa u Đakovu 23. ožujka 2009.<sup>40</sup>

### Provincijalka iza željezne zavjese<sup>41</sup>

Čim su sredinom 1945. ušli u Đakovo, partizani su sestarski konvikt, građansku školu i provincijalni samostan pretvorili u bolnicu,<sup>42</sup> a do kraja kolovoza poglavarica Amadeja Pavlović morala im je prepustiti tri zgrade u gradu. Ujedno je branila posjede koji su, prema Zakonu o agrarnoj reformi i kolonizaciji, imali pripasti državi. Dva dana prije donošenja toga zakona, dopisom od 21. kolovoza 1945. objasnila je vlastima da sestre svoje posjede

<sup>39</sup> Navedeno prema: ŠIMIĆ, Viktorija. *Pokazala nam je kako se bogatiti duhom i ispunjati mudrošću*. U: UZK, 29./2009., br. 2, str. 35.

<sup>40</sup> Više o toj svečanosti vidi kod: ŠIMIĆ, V. *Pokazala nam je kako se bogatiti*, (2009.), str. 29-35.

<sup>41</sup> O problemima koje su komunističke vlasti prouzročile sestrama za provincijalata majke Amadeje Pavlović pisao sam u članku *Odnos sestre Amadeje Pavlović, poglavarice Hrvatske provincije Družbe Milosrdnih sestara Svetoga Križa, prema komunističkim vlastima u Jugoslaviji* (U: *Časopis za suvremenu povijest*, 40./2011., br. 2, str. 481-499), a o oduzimanju sestarskih posjeda na đakovačkom području pisala je i Sladana Josipović u članku *Provedba Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji na posjedima Kongregacije sestara Sv. Križa u Đakovu* (U: *Zbornik Muzeja Đakovštine*, 2009., br. 9, str. 51-67).

<sup>42</sup> Usp. AMSSK, *Zapisnici sjednica provincijalnoga vijeća*, str. 439-440.

nisu stekle darivanjem nego su ih kupile novcem zarađenim radom svojih ruku. S tih se posjeda, koliko je moguće, osiguravaju prihodi za uzdržavanje sestara.<sup>43</sup> Na kraju svoga dopisa, dodala je: *Kako se ovdje radi o jednoj obitelji, u kojoj na samoj zemlji radi i do 100 članica, dakle koje svojom vlastitom snagom obrađuju svoje zemljište, kada se nadalje uzme u obzir, da ni te nekretnine ne dostaju za živežne namirnice te obitelji – vlasnika, onda je sasvim jasno, da se mi u tome ne možemo usporediti ni sa pojedinačnim obiteljima niti sa kućnim zadrugama, nego da smo jedna velika kolektivna zajednica, pa prema tome moramo imati pravo i na veći maksimum. Molimo stoga, da bi se predvidjela mogućnost, da se nama naša zemlja ostavi, tim više, što bi po načelu pravednosti i kolektivne izgradnje imali pravo da budemo još i nadijeljene sa zemljom.*<sup>44</sup>

Provincijalna poglavarica snažno je prosvjedovala i protiv pokušaja oduzimanja provincijalne kuće u Đakovu, tražeći od Komisije za vjerske poslove da donese odluku prema kojoj se ta kuća sestrama ne smije oduzeti. Naglasila je da u njoj nema dovoljno mjesta ni za same sestre, njih oko 200, od kojih su brojne bolesne i stare, a neke su se tu sklonile nakon bombardiranja prijašnjeg boravišta ili protjerivanja od strane raznih vlasti.<sup>45</sup> Na kraju pisma je dodala: *Pridodajemo konačno i to, da smo – ne unilazeći u to, koliko smo dale za državne potrebe izvan Djakova – dali za državne ustanove u samom Djakovu tri naše zgrade za upotrebu, pa s pravom očekujemo, da će nam se bar kuća matica ostaviti za nastambu, da mogu u njoj mirno i nesmetano sprovesti zadnje dane života naše sestre, koje su u*

---

<sup>43</sup> Usp. AKMADŽA, Miroslav. *Crkva i država. Dopisivanje i razgovori između predstavnika Katoličke crkve i komunističke državne vlasti u Jugoslaviji. Svezak I. 1945.-1952.* Izd. Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije "Tkalčić", Zagreb; Hrvatski institut za povijest – podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod. Niz: *Radovi*, knj. 16; *Crkva i država*, knj. 1. Zagreb, 2008., str. 536. Majka Amadeja naglašava i da sestre same obrađuju te posjede: "Mi same po svojim članicama obrađujemo svu tu zemlju od oko 130 jutara i to najuzornije i najmodernije. Vodimo same upravu, radimo na traktoru, vršalici, sijalici, kosilici i u svim poslovima zemljoradnje i marvogojstva. Istina, gdje je potreban stručnjak za specijalni posao (na pr. rezidba vinograda), to obavlja specijalni stručnjak, dok sve ostalo rade same članice." (Ondje)

<sup>44</sup> AKMADŽA, M. *Crkva i država*, I. (2008.), str. 536-537.

<sup>45</sup> Usp. AMSSK, Spisi provincijalne uprave (dalje: SPU), br. 91/1945., Majka Amadeja Pavlović Pretsjedništvu hrvatske federalne vlade, Komisiji za vjerske poslove u Zagrebu, Đakovo, I.IX.1945.

*službi naroda istrošile svoje životne energije, a odgojiti pomladak, koji će iznemogle članove nadomjestiti na polju rada.*<sup>46</sup>

Prosvjed je urodio plodom i Predsjedništvo narodne vlade Hrvatske donijelo je 1. listopada 1945. odluku “da se u buduće nema oduzimati prostorije samostana u nikakve svrhe niti za vojsku, a niti za civilnu vlast”.<sup>47</sup> No, već 21. veljače 1946. u provincijalnu kuću je stigla komisija Ministarstva socijalne politike iz Zagreba, kako bi pregledala samostanske prostorije, s namjerom da se tu smjesti dječji dom. Majka Amadeja sutradan je pisano prosvjedovala kod Ministarstva socijalne skrbi. U dopisu je istaknula da su sestre, bez ikakve naknade, već ustupile državi sedam svojih zgrada, od čega četiri u Đakovu.<sup>48</sup> Oduzimanje provincijalne kuće zadalo bi sestrama smrtni udarac, pa majka Amadeja poručuje: *Onim časom, kada bi se oduzela kuća matica u Djakovu u bilo koje svrhe, našlo bi se na ulici bez krova nad glavom i bez ikakove opskrbe preko 200 članova družbe, a ista sudbina neminovno bi čekala i ostalih 700 članova, koji su sada zaposleni po državnim bolnicama, a koje redom bivaju reducirane radi budžetske nemogućnosti. Oduzimanje naše kuće matice značilo bi jednom riječi otvoreni progon družbe, a taj čin bi sigurno izazvao veliko negodovanje u narodu, jer su članovi ove družbe takodjer kćeri naših naroda, pa kao takove imaju puno pravo, da se poštiva i njihova privatna svojina, a to je u prvom redu kuća matica u Djakovu, njihova baština i miraz, te plod njihova teškog rada odnosno pravedno stečene službe.*<sup>49</sup>

Na kraju pisma napomenula je vlastima da u Đakovu postoji zgrada bivše muške pučke škole, koja je podpuno prazna, baš kao i neke zgrade koje su sestre već ustupile vlastima. Stoga je ne samo nepravedno, nego i nepotrebno oduzimati sestrama provincijalnu kuću.<sup>50</sup>

Odlučni prosvjed poglavarice Amadeje Pavlović rezultirao je dopisom što ga je 8. ožujka 1946. Predsjedništvo narodne vlade Federalne države Hrvatske uputilo Ministarstvu socijalne politike u kojem, između ostaloga, jasno stoji: “Obzirom da su časne sestre družbe Sv. Križa u Djakovu već

---

<sup>46</sup> Izvor u bilj. 45.

<sup>47</sup> Usp. AMSSK, SPU, br. 111/1945., Okružni N. O. Slavonski Brod Nadstojništvu reda sestara Sv. Križa, Slavonski Brod, 15.X.1945.

<sup>48</sup> AMSSK, SPU, br. 38/1946., Majka Amadeja Pavlović Ministarstvu socijalne skrbi, Đakovo, 22.II.1946. Predstavku gotovo istoga sadržaja majka Amadeja je uputila vlastima i 31.I.1946. Usp. JOSIPOVIĆ, S. *Provedba Zakona*, (2009.), str. 60-61.

<sup>49</sup> AMSSK, SPU, br. 38/1946., Majka Amadeja Pavlović Ministarstvu socijalne skrbi, Đakovo, 22.II.1946.

<sup>50</sup> Usp. izvor u bilj. 49.

jedan dio prostorija i zgrada sporazumno i dragovoljno dodijelile na upotrebu za razne svrhe narodnim vlastima, smatramo da ne treba zauzimati ostale prostorije u samostanu kad na to ne pristaju vlasnice t. j. družba sestara Sv. Križa.”<sup>51</sup>

No, provincijalna kuća i dalje je bila primamljiv plijen komunističkim vlastima, pa je 6. lipnja 1946. tročlana delegacija gradskih vlasti posjetila đakovačkoga biskupa Antuna Akšamovića te mu izložila namjeru državnih vlasti da Đakovo učine većim kulturnim središtem, zbog čega je u gradu potrebno otvoriti više ustanova, u prvom redu Narodnu bolnicu za Đakovo i okolicu, koju vlasti žele smjesti u sestarsku provincijalnu kuću. Pritom bi sestrama ostao jedan dio samostana, a u drugi bi se smjestila bolnica, u kojoj bi radile upravo sestre, prema dogovorenoj plaći. Za uređenje i održavanje bolnice brinule bi vlasti, a sestrama bi u cijelosti ostao netaknut posjed *Josipovac*.<sup>52</sup> Biskup je o tome obavijestio majku Amadeju, a ona mu je 11. lipnja poručila da predstavnike gradskih vlasti obavijesti kako provincijalna kuća nije “samo jednostavna redovnička kuća”, nego matična kuća Družbe u Jugoslaviji, pa je stoga moralno “obvezana, da pod svoj krov smjesti svaki član, koji je onemogućen i nesposoban za rad”, te dodala: “Danas je ta kuća nastanjena velikim brojem bolesnih i za rad nesposobnih članova, a koji se broj dnevno povećava uslijed prenapornoga rada po bolnicama, tako da nemamo ni jedan dio prostora, koji bi se mogao otstupiti u spomenute svrhe.”<sup>53</sup>

---

<sup>51</sup> AMSSK, SPU, br. 40/1946., Pretsjedništvo narodne vlade Federalne države Hrvatske Ministarstvu socijalne politike, Zagreb, 8.III.1946. Takvom pozitivnom rješenju vjerojatno je doprinio i đakovački biskup Antun Akšamović, koji je u više navrata kod predsjednika Narodne vlade Vladimira Bakarića posredovao u korist sestara. No, ni njegove intervencije, kao ni intervencije majke Amadeje nisu imale većega ploda, jer su vlasti ipak oduzele sestrama posjed *Josipovac*. Više o tome vidi kod: JOSIPOVIĆ, S. *Provedba Zakona*, (2009.), str. 61-66.

<sup>52</sup> U tom pogledu, biskup Akšamović majci Amadeji piše: “Što se pak mene tiče, mogu Vam reći, da sam pozvao na vijećanje trojicu naših kanonika, za koje sam uvjeren da su samostanu osobiti prijatelji. Mi smo u našem sastanku naglasili opasnost egzistencije za kuću maticu, ako bi se osnovala bolnica u toj zgradi. Isto tako smo izrazili našu zabrinutost, da li bi u slučaju smještanja bolnice u kući matici bilo dovoljno mjesta za stanovanje svih sestara, koje matica mora da primi, kada iz raznih kuća pridolaze u svoj samostan, to više je ova zabrinutost opravdana, što državne vlasti sukcesivno sestrama otkazuju službe u javnim bolnicama.” (AMSSK, SPU, br. 114/1946., Mons. Antun Akšamović majci Amadeji Pavlović, Đakovo, 6.VI.1946.)

<sup>53</sup> AMSSK, SPU, br. 114/1946., Majka Amadeja Pavlović mons. Antunu Akšamoviću, Đakovo, 11.VI.1946.

Također je naglasila da je Družba, kojoj samostan pripada, papinskoga prava, pa stoga ona kao provincijalna poglavarica ne može samostalno odlučivati o sudbini provincijalne kuće, a bez odobrenja Svete Stolice, to ne može ni generalna poglavarica Družbe. Stoga majka Amadeja preko biskupa poručuje vlastima da se obrate Svetoj Stolici.<sup>54</sup> Time je diplomatski odklonila bilo kakvu mogućnost da vlasti sa sestrama pregovaraju o smještanju bolnice u provincijalnu kuću.

Kako bi sačuvala bar nešto od onoga što su im komunisti odlučili oduzeti, majka Amadeja morala je u određenim prilikama pokazati i spremnost na kompromis s vlastima. Ilustrira to primjer sestarskoga posjeda na Sušaku, gdje je prebivao i tadašnji senjski biskup Viktor Burić, jer je u nacističkom bombardiranju Senja izgubio krov nad glavom. Kako bi spasila bar dio samostana na Sušaku, majka Amadeja je ponudila vlastima *da sestre dragovoljno predaju GNO-u Rijeke svoje kuće na Sušaku za socijalne potrebe gradjana i to doljnu kuću sa 17 soba, kuhinjom i svim nusprostorijama u površini od 390 m<sup>2</sup> i gornju kuću s 12 soba i nusprostorijama, ali u gornjoj kući mole da im ostanu na uporabu 3 sobe s nusprostorijama u površini od 35 m<sup>2</sup>. Prema ovom kompromisu Gradski Narodni odbor bi dobio za svoje socijalne svrhe okruglo 512 m<sup>2</sup>, izgrađene površine, a za crkvenu službu bi ostalo 108 m<sup>2</sup>, te bi senjski biskup koji u svom sjedištu nema vlastitoga krova nad glavom, jer mu je kuća razorena od njemačkih bomba, dobio osiguran stan za svoj goli život na Sušaku.*<sup>55</sup>

No, bilo je i drugih problema. Vlasti su donijele odluku o izgonu sestara iz Porata na Krku, pa se poglavarica Amadeja Pavlović 8. lipnja 1949. žalila predsjedniku vlade Narodne Republike Hrvatske Vladimiru Bakariću napominjući da su sestrama oduzete sve škole što su ih posjedovale, s pripadajućom opremom, a samim sestrama zabranjen je rad u školama; agrarnom reformom oduzet im je posjed Josipovac kod Đakova, koji je služio za uzdržavanje provincijalne kuće; Zakonom o nacionalizaciji privrednih poduzeća oduzeta im je bolnica u Vukovaru zajedno sa Odjeljenjem za bolesne sestre; Osnovnim zakonom o eksproprijaciji oduzete su im dvije kuće u Sloveniji, koje su služile za oporavak bolesnih sestara; a Zakonom o zabrani kupoprodaje onemogućen je gruntovni prijenos kuća koje su sestre mjesec dana prije donošenja zakona kupile u Lipiku i Pakracu, koje su također služile za liječenje bolesnih sestara, budući da nisu imale pravo na socijalno osiguranje, pa stoga ni na liječenje u bolnicama. Nakon

---

<sup>54</sup> Usp. izvor u bilj. 53.

<sup>55</sup> AKMADŽA, M. *Crkva i država*, I. (2008.), str. 192.



toga, sestre su izbačene iz svojih kuća u Lipiku i Pakracu. Na kraju, sada ih vlasti protjeruju i iz Porata na Krku. Nastojeći to spriječiti, majka Amadeja poručuje Bakariću: *Povodom ovog zadnjeg pokušaja izгона sa otoka Krka, dolazim k Vama, Gospodine Predsjedniče, u uvjerenju, da Vi ne znate, da se s nama tako postupa. Dok nam je Zakon oduzimao materijalna dobra: škole, kuće, posjede, bolnicu, inventare i sve drugo, nisam dolazila. Pokorile smo se Zakonu, iako nas je bolilo, jer smo siromašna Družba. Sve što smo imale služilo je za humane svrhe i dobro ovoga naroda i nešto za uzdržavanje naših, u radu istrošenih, iscrpljenih i oboljelih članova. Danas, kada nam se prijeti izgonom, kad nam se uskraćuje rad u bolnicama, uskraćuje mogućnost rada i boravka u malim i zabitnim mjestima, dolazim k Vama Gospodine Predsjedniče, da zamolim zaštitu. Mi smo djeca ove zemlje i kćeri našega Hrvatskoga naroda. U toj smo zemlji kroz više od 80 godina dostojno i časno vršile rad, kojega se ne moramo stidjeti. Kao socijalne radnice i njegovateljice bolesnika nismo nikada ogriješile se o ljubav prema bratu čovjeku-patniku bez obzira na vjeru i narodnost, bez obzira na bilo koji režim. I sada u našoj Narodnoj Republici Hrvatskoj vršile smo dosada samaritansku službu u državnim i gradskim bolnicama, po klinikama, u nekim još i sada vršimo – uvijek pripravno, nesebično i požrtvovno. O kvalifikaciji našega rada u bolnicama, neka dadnu gospoda liječnici i bolesnici, koje sestre dvore. Otpušta nas se danas iz bolnica iako se nismo ogriješili ni o zdravstvenom, ni o građanskom, ni o političkom Zakonu, iako smo voljne da radimo i imamo kvalifikacije za rad, otpušta nas se jedino, jer smo vjerski orijentirane, premda je sloboda vjere Ustavom zajamčena.*<sup>56</sup>

Na kraju dopisa majka Amadeja moli Bakarića da dopusti liječenje u Poratu onim sestrama “koje su u dvorbi bolesnika izgubile svoje zdravlje”, tj. da ih se ne protjeruje iz Porta; da se onim sestrama koje su otpuštene iz državnih bolnica, a žele nastaviti rad u bolnicama, što prije izdaju putovnice kako bi mogle svoj rad nastaviti u Švicarskoj; i da se za 20 sestara, kojima je švicarska vlada odobrila ulazak u zemlju, što prije pozitivno riješe molbe za odlazak u inozemstvo.<sup>57</sup>

Mjesec dana kasnije, 2. srpnja 1949. majka Amadeja je prosvjedovala zbog postupka prema sestrama u Bosanskom Brodu, kojima je 15. lipnja

---

<sup>56</sup> AMSSK, SPU, br. 115a/1949., Majka Amadeja Pavlović Predsjedniku vlade Narodne Republike Hrvatske, Zagreb, 8.VI.1949.

<sup>57</sup> Usp. izvor u bilj. 56. — Toga dana, 8. lipnja 1949. majka Amadeja je uputila i Komisiji za vjerske poslove u Zagrebu žalbu zbog izгона sestara iz Porata. Usp. AMSSK, SPU, br. 115/1949., Majka Amadeja Pavlović Komisiji za vjerske poslove u Zagrebu, Zagreb, 8.VI.1949.

usmeno naređeno da moraju napustiti svoju kuću i preseliti se u župni dvor. Sestre su se tome pokorile, ali im je već 30. lipnja naređeno da u roku od sedam dana sa svom pokretnom imovinom napuste Bosanski Brod i presele u Tuzlu. Ujedno im je zabranjeno i slobodno kretanje izvan teritorija Bosne i Hercegovine. U nemogućnosti da išta drugo učini, majka Amadeja moli vlasti da dopuste sestrama da se sa pokretnom imovinom vrate u provincijalnu kuću u Đakovo.<sup>58</sup> Nekoliko dana kasnije, 6. srpnja, njezinoj je molbi udovoljeno.<sup>59</sup>

Preuzevši vlast, komunisti nisu u državnim službama željeli časte sestre, pa su im počeli masovno uručivati odkaze, a tamo gdje su ostajale na poslu, tražili se od njih da skinu redovnička odijela, zbog čega su ubrzo počeli činiti razne pritiske. No, majka Amadeja je odbijala i samu pomisao da sestre rade u građanskim odijelima, uvjerenjena da vlastima ne smeta redovničko odijelo kao takvo, nego redovništvo obćenito. Stoga, odgovarajući na pritiske sa strane vlasti i iznoseći ujedno program svoje borbe za očuvanje prava na nošenje redovničkoga odijela, piše: *Prihvatanjem državne službe u civilnom odijelu učinile bi veliku uslugu državi, koja se žaca pred javnosti, da zakonom zabrani redovničko odijelo. Svojim postupkom hoće da nas prisile da ga same odložimo. Mi ostajemo na stanovištu, da sačuvamo svoje redovničko odijelo do skrajnjih granica mogućnosti. Kad bude zakonom zabranjeno, tada će i sveta Crkva reći svoje. Onda će to biti Volja Božja, a tada možemo računati na Njegovu milost i pomoć. Ne ćemo si barem morati predbacivati da smo u tom teškom i za redovnički život tako odsudnom času vlastima prejudicirali i time im učinili veliku uslugu.*<sup>60</sup>

Majka Amadeja imala je više prilika djelima dokazati gornje riječi. Sredinom listopada 1949. uprava bolnice u Srijemskoj Mitrovici pokušala je privoliti sestre da rade u građanskim odijelima, a kada su one to odbile, policija im je zaprijetila oduzimanjem potrošačkih i krušnih karata, te zabranom odlaska iz Srijemske Mitrovice, nakon što dobiju odkaze u bolnici.<sup>61</sup> Prosvjedujući protiv toga, majka Amadeja 10. studenoga 1949.

---

<sup>58</sup> Usp. AMSSK, SPU, br. 131/1949., Majka Amadeja Pavlović Komisiji za vjerske poslove u Sarajevu, Đakovo, 2. VII. 1949.

<sup>59</sup> Usp. AMSSK, SPU, br. 141/1949., Izvršni odbor Sreskog narodnog odbora u Bosanskom Brodu Vrhovnoj upravi sestara Sv. Križa u Đakovu, Bosanski Brod, 6. VII. 1949.

<sup>60</sup> AMSSK, *Kronika Družbe I.*, str. 170.

<sup>61</sup> Usp. AMSSK, SPU, br. 180/1949., Majka Amadeja Pavlović Autonomnoj oblasti Vojvodine, Povjereništvu za zdravstvo Novi Sad, Đakovo, 10.XI.1949. U tom dopisu majka Amadeja, između ostaloga, piše: "Na njihov poziv [mjesne policije, op.a.]

piše novosadskim vlastima kako joj “nije poznato, da je izašlo naredjenje, da redovnice moraju skinuti redovničko odijelo, a Uprava bolnice i Mjesna milicija tvrdi, da su dobili naredjenje”.<sup>62</sup> Stoga, tražeći na uvid navodni zakonski akt o zabrani nošenja redovničkoga odijela u državnim službama, jasno poručuje vlastima da će povući sestre iz bolnice, ako ne smiju raditi u svom redovničkom odijelu.<sup>63</sup> Ukoliko takav zakonski akt ne postoji, majka Amadeja traži od vlasti da naredi bolničkoj upravi i mjesnoj policiji da “sestre ostave na miru u svom radu”.<sup>64</sup> Ujedno prosvjeduje protiv postupaka mjesne policije ističući da se sestre nisu ogriješile ni o kakve zakone, te dodaje: *Prema svemu ovomu niti je pravo niti je na mjestu, da Mjesna milicija sestre zastrašuje, da im prijeti raznim prijetnjama i ograničenjem slobode kretanja. Sestre se nisu ogriješile ni o koji Zakon, da se proti njima poduzimlju ovakove mjere. Mi nismo djeca, da se dajemo od svakoga policajca strašiti, niti smo nerazumne, da ćemo se dati sobom poigravati. Toliko Zakona i mi znamo i poznamo, da ćemo se znati potužiti i tražiti zaštitu i na najvišem mjestu, ako se tomu ne stane na kraj.*<sup>65</sup>

Godine 1954. majci Amadeji su iz Zagreba i Pakraca stigla pisma u kojima joj sestre javljaju kako su ih bolničke uprave u tim gradovima obavijestile da će morati skinuti svoja redovnička odijela dok rade u bolnicama. U Zagrebu je sestrama priopćeno da je donijeta zakonska odredba u tom pogledu, ali da se ne zna kada će stupiti na snagu, dok je u Pakracu sestrama rečeno da odredba stupa na snagu 1. kolovoza 1954. godine.<sup>66</sup> Svjesna da dotična zakonska odredba ne postoji, majka Amadeja shvatila je da se radi o zastrašivanju te zauzela sljedeći stav: *Ako je to samo pokušaj i prijetnja, tada ćemo zadržati stav kao i do sada: Neka nam dadnu pismeno navedenu Uredbu, da uzmognemo tražiti dozvolu od svojih viših poglavara. Ako je ne mogu dati, tada će stvar odgoditi te nas ili ostaviti na radu ili nam dati otkaz. Tako su s nama dosada postupali.*<sup>67</sup>

---

morale su sestre ostaviti bolnicu i bolesnike i po cijeli sat i više čekati na gospodina, koji ih je dao zvati, da im se na koncu saopći, da toga gospodina nema u uredu.”

<sup>62</sup> Izvor u bilj. 61.

<sup>63</sup> Izvor u bilj. 61.

<sup>64</sup> Izvor u bilj. 61.

<sup>65</sup> Izvor u bilj. 61.

<sup>66</sup> Usp. AMSSK, SPU, bez brojeva/1954.: S. Bernarda Košir majci Amadeji Pavlović, Zagreb, 2.VI.1954.; S.Vilma Lapoši majci Amadeji Pavlović, Pakrac, 9.VII.1954.

<sup>67</sup> AMSSK, SPU, br. 50/1954., Majka Amadeja Pavlović Nadbiskupskom duhovnom stolu Zagreb, Djakovo, 14.VII.1954.

Gornji stav obrazložila je sljedećim riječima: *Jedno je sigurno, da se Vlasti neće zaustaviti samo na skidanju redovničkog odijela kod rada. To je samo početak. Iza toga slijedi oduzimanje zajedničke blagovaonice i prisiljavanje na zajedničku menzu, jer se ne razlikuju od drugih, zatim sudjelovanje na raznim sastancima, pa zabrana zajedničke molitve i polazak u crkvu, i sve drugo što izravno vodi do onemogućenja i uništenja zajedničkog redovničkog života. A gdje toga nema, nema ni redovništva. To im je zapravo cilj, a da i ne govorim o smutnji i sablazni dobroga svijeta, što će izazvati redovnice u civilnom odijelu, pa o svim onim šikanacijama, rугanju i slobodi, koju će si dozvoliti oni, koji su drski i kojima smo trn u oku.*<sup>68</sup>

O čitavoj stvari majka Amadeja je 14. srpnja 1954. pisala i kardinalu Alojziju Stepincu,<sup>69</sup> koji je dijelio njezine stavove i hrabrio ju da ustraje u njihovom dosljednom provođenju, te joj 20. srpnja 1954. poručio: *Nema nikakove sumnje, da za to ne postoji nikakova praktična potreba, nego je i to zahtjev mržnje na sve što podsjeća na Boga. Istina je, da odijelo još ne čini redovnika ni redovnice, kako veli pobožni Kempenac u 'Nasljeduj Krista'. Ali je istina i to, da je redovničko odijelo golema zaštita redovničkom duhu, kao što pokazuje tisućgodišnje iskustvo Crkve. Vaše su dakle bojazni posve opravdane. [...] Po mom mišljenju na svaki način neka sve redovnice jedinstveno traže pismeni nalog. Neka djavolski prst bude očit svemu svijetu, a ne da se prema vanjskom svijetu pokazuju liberalni (nikada tobože nisu izdali nalog) a prema unutra čine sve, da nestane redovništva. Kada dobijete pismeni nalog, onda neka na temelju toga svi biskupi jedinstveno nastupe i izdadu nalog svoj svima Družbama što imadu činiti. Na jednostavni usmeni nalog nikako ne popustiti, i boriti se za svoje odijelo, dok imade i trunak mogućnosti.*<sup>70</sup>

Majka Amadeja Pavlović dobila je bitku za očuvanje prava na nošenje redovničkoga odijela u državnim službama. O tome je ponovno obavijestila kardinala Stepinca, koji joj 30. studenoga 1954. u pismu odaje priznanje zbog toga, te dodaje da komunističke vlasti ipak "poštuju i cijene one, koji odvažno zastupaju svoje vjersko osvjedočenje, makar se prema vani drugčije ponašali".<sup>71</sup>

<sup>68</sup> Izvor u bilj. 67.

<sup>69</sup> Usp. AMSSK, *Kronika Družbe II.*, str. 54.

<sup>70</sup> AMSSK, DMAP, korice *Pisma sluga Božjega Alojzija kardinala Stepinca našoj majci Amadeji*, br. 9: Kard. Alojzije Stepinac majci Amadeji Pavlović, Krašić, 20.VII.1954. Podcrtao u izvorniku Alojzije Stepinac.

<sup>71</sup> AMSSK, DMAP, korice *Pisma sluga Božjega Alojzija kardinala Stepinca našoj majci Amadeji*, br. 11: Kard. Alojzije Stepinac majci Amadeji Pavlović, Krašić, 30.XI.1954.

Teško iskustvo sestre su doživjele u niškoj bolnici, gdje je mjesni “politički službenik, major Karadžić” počeo činiti pritisak na njih kako bi ih pridobio za suradnju sa Upravom državne sigurnosti (‘bezbednosti’, UDBA). Zgrožena njegovim postupcima, majka Amadeja se obratila upravitelju bolnice, pukovniku Krstivoju Tanasijeviću, kojemu 28. prosinca 1951. piše: *Kod sestre Matoković poslužio se [major Karadžić, op.a.] nekim bolesnikom zvanim ‘Djoja’, koji u bolnici vrši neke kancelarijske poslove. Kad je sestra imala noćno dežurstvo, poslao je major Karadžić spomenutog Djoju k sestri po neke lijekove za glavu. Sestra je donijela u dežurnu sobu. Spomenuti je zatvorio vrata, utrnuo svijetlo i pokušao učiniti nasilje. A major je vani pred prozorom čekao na taj momenat, da uzme snimku, te da fotomontažom inscenira sestru u tako delikatnoj pozi. Odmah je došao u sobu, izjavio da ima njezinu sliku i pod prijetnjom, da će to dati u javnost, prisilio je sestru, da privoli, da postane konfident Udbe. Morala je ostaviti bolesnike, davanje penicilina i drugih lijekova, jer to po njegovoj izjavi nije sada važno, i poći na upravu da potpiše ugovor. Sve se to odigralo oko ponoći i iza ponoći, dok je sestra bila sama, izmorena i nesposobna da misli svojom glavom. [...] Slično je pokušao i kod sestre Ireneje Jovanović sa fotografijom, koja je nastala u kancelariji personalnog činovnika i pomoću fotomontaže je prikazao sestru u jednoj nedoličnoj pozi sa jednim bolesnikom. I njoj je prijetio, da će dati u javnost, no ona je vidjela varku i nije se dala smesti. Sestri Matoković izjavio je da se sprema da iznese roman, jer da ima fotografije i drugih sestara, što je i vjerojatno, jer svaka sestra ima kod personalnog činovnika svjedodžbu državljanstva sa fotografijom, a sa fotomontažom se može svašta prikazati.*<sup>72</sup>

U nastavku pisma, poglavarica Amadeja Pavlović je podsjetila upravitelja da su sestre u bolnicu došle na poziv i molbu bolničke uprave, a ugovor, koji je podpisan između Družbe i niške bolnice, “obvezuje Upravu, da će otkloniti pogibao, ako bi sestrama skupno ili pojedinačno bila ugrožena čudorednost ili povrijedjena redovnička čast”.<sup>73</sup> Stoga majka Amadeja traži od upravitelja da sestre uzme “u zaštitu pred tim čovjekom, da mogu svoje dužnosti kao njegovateljice bolesnika nesmetano vršiti i da spomenutog majora Karadžića premjestite iz bolnice, ili mu zabranite, da sa sestrama nema posla”.<sup>74</sup> Svoj zahtjev podkrijepila je izjavom da se sestre ne bave

---

<sup>72</sup> AMSSK, SPU, br. 155/1951., Majka Amadeja Pavlović dr. Krstivoju Tanasijeviću, Djakovo, 28.XII.1951.

<sup>73</sup> Izvor u bilj. 72.

<sup>74</sup> Izvor u bilj. 72.

politikom, ali i spremnošću “da se povede postupak, ako bi se koja sestra ogriješila o bolničkom ili građanskom Zakonu”. No, ukoliko se sestre nisu ogriješile o zakone, nema razloga činiti bilo kakav pritisak na njih. Stoga majka Amadeja u snažnom i neustrašivom tonu upozorava upravitelja bolnice: *Ja neću nikada i nikome dopustiti, da sestre, koje su došle iz najplemenitijih ideala i najčišćih namjera, da vrše samaritansku službu i žrtvuju se ovdje za dobro bližnjega do maksimuma svojih sila, budu izložene nečovječnim namjerama jednog političkog činovnika i da budu izvržene ruglu one same i ono, što je nama svetinja. Budite uvjereni, da ću onoga momenta povući sve sestre iz bolnice ako se usudi taj čovjek i jednom riječi činiti presiju na bilo koju sestru. Znajte, da znamo za svoje ideale i život dati prije nego da se dadnemo iskoristiti za bezbožničke namjere jednoga nečovjeka.*<sup>75</sup>

Hrabri prosvjed zbog nedoličnih postupaka “jednoga nečovjeka” majka Amadeja je uputila i dr. Gojku Nikolišu, šefu Sanitetskog odjeljenja u Beogradu. U dopisu mu poručuje da je zbog postupaka majora Karadžića sestra Matoković “unesrećena za čitav život”, te dodaje: *Ta je jedna sestra morala svaki dan, i to dok je bila noćna služba, noću, a inače po danu dolaziti na njegov poziv na upravu, da mu dadne izvještaje, kojih i nije imala, ali više zato, da posluži njegovim nemoralnim podvizima. Šutila je dotle, dok nije tražio od nje, da predje u grad u privatni stan, koji joj je našao i da će odanle dolaziti u građanskom odijelu u bolnicu. Tek tada je zatražila hitni premještaj, što joj je bilo i omogućeno.*<sup>76</sup>

Naglasivši da je dotična sestra bila žrtva “jednoga strahovitog postupka činovnika Udbe, koji nosi čin i uniformu majora”, majka Amadeja i šefa Sanitetskog odjeljenja u Beogradu upozorava da neće dopustiti da njezine sestre “budu izložene nečovječnim namjerama jednoga činovnika Udbe”,<sup>77</sup> pa stoga traži njegovo premještanje iz niške bolnice, ali također ne želi da bude namješten u bilo kojoj bolnici u kojoj rade njezine sestre. Majka Amadeja traži i da se načelno riješi za sve Vojne bolnice, gdje naše sestre rade, da nijedna sestra ne može biti pozivana od strane činovnika Udbe sama, nego preko sestre nadstojnice. Nisam protiv toga, da se povede postupak, ako bi se koja sestra ogriješila o bolnički ili građanski Zakon, ali

<sup>75</sup> Izvor u bilj. 72.

<sup>76</sup> AMSSK, SPU, br. 7/1952., Majka Amadeja Pavlović dr. Gojku Nikolišu, Đakovo, 15.I.1952.

<sup>77</sup> Izvor u bilj. 76. Podcrtala majka Amadeja Pavlović.

*taj postupak neka provede Upravnik bolnice u sporazumu i sa znanjem sestre nadstojnice, koja vodi brigu i daje direktive sestrama.*<sup>78</sup>

Kao provincijalna poglavarica, majka Amadeja se suočavala i sa odvođenjem sestara u zatvore. Prva vijest o tome stigla je iz Gospića, gdje su partizani, iz nepoznatih razloga, utamničili tri sestre.<sup>79</sup> Ubrzo su počele pristizati vijesti i o zatvaranju drugih sestara, koje njihova provincijalka nije mogla izbaviti iz zatvora, ali se ipak, u granicama svojih mogućnosti, borila za njih. Odlazila je u zatvore i raspitivala se zašto su uhićene i koliko će biti zadržane. O tome svjedoči s. Veljka Zirdum, koja je kao kandidatice sa još dvije sestre bila privedena na Odjel za zaštitu naroda (OZN-a) u Bosanskom Brodu. Nekoliko dana nakon njihova privođenja, na Oznu je stigla majka Amadeja, bez straha da će i ona biti zatvorena. Kada su sestre iz Bosanskoga Broda bile prebačene na izdržavanje kazne u Zenicu, majka Amadeja je “putovala uskotračnom željeznicom dan i noć da posjeti sestre u zatvoru”.<sup>80</sup> Jedna od tih sestara, s. Zvezdana Vuk prisjeća se kako je u zatvoru polagala doživotne zavjete: *Posebna mi je radost bila što sam uspjela u logoru položiti doživotne zavjete. Mnogo sam se brinula hoću li uspjeti. Pisala sam majci Amadeji, tadanjoj provincijalnoj poglavarici, da želim položiti doživotne zavjete. Uz mnoge molbe Majka je uspjela s tri ministarstva dobiti dozvolu za razgovor s nama dvjema svega pet minuta – dvije i pol minute sa svakom. Ja sam pošla prva od straha da ne bi isteklo vrijeme dozvole za razgovor. Između dvije stražarice sa puškama izrekla sam na glas obrazac zavjeta. Vladala je duboka tišina – bili su iznenađeni time – sve dok nisam spomenula riječ ‘Svetog Oca’. Odmah su prekinuli. Mene su odveli natrag u zatvor, s. Akvina nije ni mogla razgovarati, a Majku su odveli na saslušanje. Optužili su je da je zlorabila njihovu dobrotu, da me ispovijedala.*<sup>81</sup>

### **Briga za duhovno dobro sestara**

Teško doba u kojem je majka Amadeja obnašala službu provincijalne poglavarice izbacilo je u prvi plan borbu za goli opstanak, koju su prvo ugrozile ratne strahote, a potom poratna komunistička diktatura. Majka

---

<sup>78</sup> Izvor u bilj. 76. Podcrtala majka Amadeja Pavlović.

<sup>79</sup> Usp. AMSSK, *Zapisnici sjednica provincijske uprave*, str. 440.

<sup>80</sup> Usp. AMSSK, DMAP, korice *Sjećanja na majku Amadeju Pavlović: ZIRDUM, Veljka. Moja sjećanja na časnu gospođu Amadeju Pavlović*. Rukopis. Sušak, 2004., str. 2-3.

<sup>81</sup> RADIČEVIĆ, Estera. *Život i rad sestara Sv. Križa u razdoblju od 1945. do 1989. godine*. U: UZK, 30./2010., br. 1, str. 29.

Amadeja nedvojbeno je bila svjesna kako je u tim iznimnim okolnostima teško očekivati od sestara da provode uobičajeni redovnički život. U ratnim godinama trebalo je čuvati gole živote i spašavati što se spasiti dade, a poratna komunistička Jugoslavija podkopala je gotovo sve dotadašnje oblike apostolata, za koji su sestre bile stručno osposobljene i koji su godinama radile Bogu na slavu, svojoj Družbi na čast, a narodu na duhovnu i vremenitu korist. Oduzevši sestrama škole i, kako smo vidjeli, neke posjete, te odpuštivši ih iz državnih službi, komunisti su ozbiljno ugrozili obstanak redovničke obitelji, na čijem je čelu stajala majka Amadeja Pavlović. No, ni u tako teškim okolnostima ona nije mislila samo na tvarne poteškoće, nego je skrbrila i za duhovno dobro sestara, što dokazuju njezine okružnice, te pisma pojedinim sestrama i zajednicama.

Nakon što je obavila kanonski pohod kod sestara u Sisku, majka Amadeja uputila im je u svibnju 1944. dopis u kojem, izrazivši zadovoljstvo životom zajednice, stavlja naglasak na četiri stvari koje bi sestre uvijek trebale imati na umu. U prvom redu, riječ je o šutnji, koju majka Amadeja označava kao “mjerilo za redovnički duh u zajednici”, jer “samo u onoj zajednici vlada dobar redovnički duh, gdje se drži sv. šutnja.” Naglasivši da “bez šutnje nema sabranosti, a bez sabranosti napretka u duhovnom životu, a onaj koji ne napreduje, taj nazaduje i malo pomalo gubi milost svetoga zvanja”, majka Amadeja dodaje: “Nadalje je istina i to, da kršenjem sv. šutnje strada dužnost, a stradat će i ljubav prema bližnjemu. Zato drage moje sestre, pazimo na sv. šutnju u klauzuri i izvan nje. Ne dajmo svijetu povod, da loše sudi o svim redovnicama.”<sup>82</sup>

U nastavku pisma majka Amadeja potiče sestre da svima daju dobar primjer, tj. da budu žive propovijedi kamo god dođu i što god budu radile. Budući da su sestre u Sisku radile u bolnici, majka Amadeja posebno ih potiče da svojim primjerom pruže bolesnicima svjedočanstvo vjere, te da ih potaknu na izmirenje s Bogom u svetoj ispovijedi i bolesničkome pomazanju. Osim toga, u vidu pružanja dobrog primjera, preporuča im samozatajnost, strpljivost, vršenje svih poslova s ljubavlju te brigu oko očuvanja dostojanstvenoga držanja, čime će ujedno brinuti o vlastitoj duši.<sup>83</sup>

Sestrinska ljubav uvijek je Amadeji Pavlović posebno ležala na srcu, pa je stoga preporuča i sestrama u Sisku: *Drage sestre, poštujujte jedna drugu! Sve smo djeca jednog Oca nebeskoga i sve odkupljene krvlju Sina Božjega, i sve smo Njegove zaručnice. Budimo jedna prema drugoj dobrohotne.*

<sup>82</sup> AMSSK, SPU, Majka Amadeja Pavlović sestrama u Sisku, svibanj 1944.

<sup>83</sup> Usp. izvor u bilj. 82.



*Veselim se, kad jedna uspije u radu. Pohvalimo to, radujmo se zajednički. To čini život snošljivim i zajednicu lijepom. Sudimo blago. Svaka od nas ima slaboća i moramo jedna drugu podnositi. I što budemo bolje shvatili svoju susestru, to ćemo biti bliže dragome Bogu, lakše ćemo oprostiti i ispričati jedna drugu.*<sup>84</sup>

Četvrta stvar koju majka Amadeja naglašava sestrama jest redovnički posluh. Nakon toga pismo zaključuje snažnim ohrabrenjem sestrama: *Na koncu bih Vam dala još jedan savjet! Oduševimo se svaki dan za dragoga Spasitelja nanovo. On nas je odabrao, da budemo apostoli i misionari Njegove Ljubavi. On će nas kraljevski nagraditi za svaku žrtvu, koju smo u tom radu prinijeli. Ništa, ni najmanja žrtva, neće biti zaboravljena. Dok smo Njegove i dok smo Božje ne bojmo se ničega! Mogu doći i doći će časovi teške kušnje, gdje će se staviti na kušnju i naša sveta vjera i pouzdanje u Boga. Al ne bojmo se! Mi znamo u koga smo vjerovali. Spasitelj uvijek pobjedjuje! Mogu nas orobiti, mogu nas zapaliti, mogu nas poklati, mogu nas ubiti, ali Krista nam ne može nitko uzeti iz naših duša. S Njime ćemo na kalvariju, ali s Njime ćemo i uskrsnuti, jer On nas je preodabrao i mi smo Njegove!*<sup>85</sup>

Potonje riječi majke Amadeje odjek su teških ratnih dana i neizvjesne budućnosti kako pojedinih sestara i zajednica, tako i čitave provincije. Kako je stanje i nakon rata bilo iznimno teško, majka Amadeja je nastavila hrabriti svoje sestre. Ovdje ističem primjer sestara u Ponikvama, kojima su komunističke vlasti zaprijetile izbacivanjem iz njihove kuće. Podsjećajući ih da je sve u Božjim rukama, majka Amadeja tim sestrama poručuje da, dokle god su na službi u Ponikvama (Slovenija), svjedoče Krista međusobnom ljubavlju “po kojoj će se poznati, da ste Božje i da vršite ondje misiju samaritanske ljubavi.”<sup>86</sup> Potom ih hrabri da u duhu vjere prihvate sve križeve i poručuje im: *Naučite se, drage sestre, da u svakoj prilici, teškoći, križu, boli, pa i u radosti, nadjete Gospodina Boga. On je uvijek tu i svakim svojim darom, bio on radost ili bol, nešto očekuje od Vas. On čeka, da uvijek prihvatite ono, što je savršnije i bolje, da tako porastete u Njegovoj ljubavi i milosti. Naučite se, da primete, razumijete i podnosite sve u duhu vjere. Gospodin hoće baš s ovim križem meni dobro. Nemojte nikada suditi po naravi, ravnati se prema onom, što svijet smatra pametnijim i boljim, jer bi*

---

<sup>84</sup> Izvor u bilj. 82.

<sup>85</sup> Izvor u bilj. 82.

<sup>86</sup> AMSSK, SPU, Majka Amadeja Pavlović sestrama u Ponikvama, Đakovo, 11.VI.1955.

*to značilo, da je duh svijeta zahvatio jaki korijen i u Vašim srcima. Čuvajte se toga svjetskog duha kao žive vatre! ... zato, dok je sveta volja Božja, da ondje [u Ponikvama] budete, ostanite prave redovnice, pravoga Božjega duha. Učinite do zadnjega časa sve onako savjesno, požrtvovno i s ljubavlju, kao da ćete ondje zauvijek ostati. Tada, ako morate otići, onda Vam neće moći pripisati nikakvu krivicu, nego ćete otići radi Krista i svete vjere.*<sup>87</sup>

U poslijeratnim pohodima majka Amadeja je nastojala potaknuti sestre na revniji duhovni život i iznova ih oduševiti za nasljedovanje Krista u redovničkom staležu, kojega su odabrale. Stoga u jednom dopisu sestrama nakon obavljenog kanonskog pohoda u studenome 1948. piše: *Ako je ikada bilo vrijeme da se izgradjujemo, to je sada. Moramo htjeti biti dobri! Ne traži se zato jaka volja, jer nju ne može dati, tko je nema, nego se traži dobra volja, a tu svatko mora imati. Ne smijemo se prepustiti, da nas dragi Bog svojom milošću kao silom istragne iz zla, ako hoće, nego moramo strpljivo i ustrajno raditi na sebi. Mi moramo izgrađivati svoj nutarnji duhovni život. Moramo neprestano sticati zasluge na našem zajedničkom životu, sticati zasluge na našim svetim zavjetima, sticati zasluge na međusobnom snašanju, da tako poraste milost Božja u našim dušama, da budemo jake u danima kušnje.*<sup>88</sup>

U nastavku pisma naglašava sestrama važnost zajedničkoga života u svim točkama, ali i važnost osobne vjernosti redovničkim zavjetima. Ističući međusobnu sestarsku ljubav, majka Amadeja svojim sestrama poručuje: *Razne narodnosti, razne karaktere, razne sposobnosti, razne čudi sabrao je [Krist] u zajednicu, da imamo prilike da se nosimo, da se ljubimo, da se jedna po drugoj posvetimo. Bezobzirnost i častohleplje, zavist i osjetljivost, naglost i netrpeljivost, i sve drugo, što mi znamo zaodjenuti pod plašt nervoze i napetih živaca, mora nestati. Biti susretljiva fina i taktična, poštediti susestru od kakova poniženja, izaći u susret kojom uslugom, nikad ne dozvoliti da ogovaram ili drugi da predamnom ogovaraju, na tom ću raditi.*<sup>89</sup>

Dvije godine kasnije, u studenome 1950., nakon obavljenog pohoda, obratila se sestrama dopisom u kojem posebno naglašava vrijednost rada.<sup>90</sup> Sredinom rujna iduće godine sestre je pozvala na revnost i upozorila ih na neke negativne pojave: *Budimo čuvari dobroga duha u našim zajednicama!*

<sup>87</sup> Izvor u bilj. 86.

<sup>88</sup> AMSSK, SPU, Majka Amadeja Pavlović sestrama u zajednici Bezgrešne, Zagreb, studeni 1948.

<sup>89</sup> Izvor u bilj. 88.

<sup>90</sup> Usp. AMSSK, SPU, Majka Amadeja Pavlović samostanskim nadstojnicama, Đakovo, 30.XI.1950.

*Mi ne smijemo pred istinom zatvoriti oči. U naše se redove uvlači duh svijeta. On se očituje u nekoj mlitavosti, mlakosti i nehaju. Vršimo sve bez revnosti i oduševljenja. Tomu duhu pogoduje i svijet i današnji režim i narav.*<sup>91</sup>

Kako bi probudila revnost u svojim sestrama, poglavarica Amadeja Pavlović traži od samostanskih nadstojnica da uvijek nastoje “oduševiti sestre za sveto redovničko zvanje, za revnost novicijatskih dana”, ali također za molitveni život kao temelj redovničkoga života, koji je ujedno sestarska “najsvetija dužnost”. Upozorava nadstojnice da su dužne “obdržavati strogo redovničku disciplinu”, a svim sestrama poručuje da svojim primjerom moraju odgajati mlade redovnice i kandidatice.<sup>92</sup>

U teškim ratnim godinama, poglavarici Amadeji Pavlović bilo je nemoguće obaviti kanonski pohod svim zajednicama, pa je stoga nastojala održati barem pisanu vezu s njima.<sup>93</sup> Stanje je bilo teško i nakon rata, kada je postalo nemoguće komunicirati s vrhovnom poglavaricom Družbe, tako da ni njezine pisane duhovne vježbe za došašće nisu stizale u tadašnju Jugoslaviju. Zbog toga je majka Amadeja na sebe preuzela posao pisanja adventskih duhovnih vježbi za sestre. U takvim vježbama za došašće 1946. želi usmjeriti sestre na put vjere, poslušnosti, ljubavi i šutnje. Za svaki od četiri adventska tjedna predlaže po jednu posebnu vježbu. U prvom tjednu potiče sestre da se vježbaju u potpunom predanju u volju Božju tako što će u svemu gledati Krista. U drugome tjednu neka se svaka sestra zapita što Gospodin želi od nje. Majka Amadeja nudi i odgovor: Gospodin traži potpuno predanje u svim dužnostima i poslovima koje sestre obavljaju, traži vjernost u malome. Vježbanje u međusobnoj sestrinskoj ljubavi zadatak je trećega tjedna adventa, dok u četvrtom predlaže sestrama da se vježbaju u šutnji.<sup>94</sup>

Na samo Novu godinu 1947. stavlja pred sestre dvije stvari kao teme za godišnju vježbu. Prvo naglašava potrebu i važnost razmatranja. Kako bi sestre što bolje upoznale Krista, predlaže im da razmatraju događaje iz Njegova života, Njegove riječi i djela. To će im pomoći da lakše sagledaju sebe, svoje pogreške, propuste, slabosti i nedostatke, te da potom ostvare i

---

<sup>91</sup> AMSSK, SPU, Majka Amadeja Pavlović samostanskim nadstojnicama, Đakovo, 16.I.1951.

<sup>92</sup> Usp. izvor u bilj. 91.

<sup>93</sup> Takav je, na primjer, bio slučaj sa sestrama u Osijeku, kojima je majka Amadeja, u nemogućnosti da ih posjeti, poslala poticajno i ohrabrujuće pismo. Usp. AMSSK, SPU, Majka Amadeja Pavlović sestrama u Osijeku, listopad 1944.

<sup>94</sup> Usp. AMSSK, SPU, Majka Amadeja Pavlović svim sestrama, Đakovo, 28.XI.1946.

drugu godišnju vježbu, a to je rad na osobnom poboljšanju, rad na samima sebi. Svoje pismo poglavarica Amadeja završava željom da će sestre *radeći na sebi, s milošću Božjom, iz dana u dan sve se više posvećivati, i da će lik Kristov u Vašoj duši bivati svaki dan miliji, ljupkiji, ljepši i draži, jači i silniji, te da će on sam u Vama dovesti Vas do glavne svrhe – do posvećenja samih sebe – a po Vama će osvajati sebi duše. Jer nutarnja duša, duša puna Boga, već svojom pojavom osvaja duše i dovodi ih Bogu.*<sup>95</sup>

Godine 1950. potiče sestre da se tijekom došašća, po uzoru na Majku Božju, posvete vježbaju činjenja volje Božje u svakodnevnom životu i vježbanju služenja Bogu “u sabranosti, obnavljajući dobru nakanu kod satne molitve.” Potom neka se vježbaju u požrtvovnoj ljubavi prema sestrama, bližnjima i potrebnima i na kraju neka budu zahvalne “Božanskom Djetetu, koji se za me rodio, radio i trpio, da ja postanem djetetom Božjim.”<sup>96</sup>

Nekoliko mjeseci kasnije, pred svibanjske pobožnosti, poglavarica Amadeja Pavlović potiče sestre da razmatraju Gospine riječi “evo službenice Gospodnje” i da ih oživotvore u svojoj svakodnevici služeći Bogu, te dodaje: *Ja služim Bogu, kad molim, kad radim, u saobraćaju s ljudima i sestrama, kad idem na odmor i kad idem na počinak. Ja služim Bogu, zato će moja molitva biti na vrijeme, s dobrom nakanom, savjesna i sabrana. Moje sklopljene ruke neće biti mlohave, naslonjene i podlaktčene, nego će imati oblik kapelice i moje držanje će odgovarati službi Božjoj. Moj posao će biti isto na vrijeme, s dobrom nakanom, obavljen savjesno, jer ja služim Bogu. Ja služim Bogu i kad vršim čine sestrinske ljubavi. Ja služim Bogu kad mi je teško sa susestrom. Ja služim Bogu i onda, kad mi je teško slušati, kad mi je i molitva i posao težak i naporan. Ja služim Bogu, kad mi dodje napast, da se bunim, da kritiziram, da povrijedim zavjet poslušnosti. Ja služim Bogu i onda, kad bi htjela da se tužim, da ne oprostim ... Misao: ja služim Bogu, pomoći će mi, da svladam i otklonim sve spomenute teškoće i napasti.*<sup>97</sup>

Svjesna da samostanske poglavarice, ali i ona osobno kao provincijska poglavarica, imaju veliku odgovornost, majka Amadeja poziva ih ne samo da budu uzorne, nego i svete, što se mora očitovati u njihovu molitvenom životu, svakodnevnim dužnostima i odnosu prema sestrama te u vjernom obdržavanju redovničkih pravila. Potom naglašava: “Drage sestre

<sup>95</sup> AMSSK, SPU, Majka Amadeja Pavlović svim sestrama, Đakovo, 1.I.1947.

<sup>96</sup> AMSSK, SPU, Majka Amadeja Pavlović svim sestrama, Đakovo, 30.XI.1950.

<sup>97</sup> AMSSK, SPU, Majka Amadeja Pavlović svim sestrama, Đakovo, 30.IV.1950.

Nadstojnice! Ne tražimo nikada od svojih sestara više nego od samih sebe. Držimo se načela: Ono, što tražimo od svojih sestara, vršimo najprije mi.<sup>98</sup>

Svim sestrama isticala je Majku Božju kao uzor, potičući ih da se ugledaju u njezine vrline. U tom duhu 8. prosinca 1948. piše sestrama: *Danas, na blagdan Majke Božje, molila sam za svaku pojedinu i za sve, za budnu i profinjenu savjest i veliku čistoću srca i duše. Neka ni najmanji grijeh ne natruni Vašu redovničku dušu i srce. Neka si usvojite najmilije kreposti drage Majke Božje: poniznost, poslušnost, skromnost, čednost, duboku sabranost, pobožnost. Neka se te odlike, koje tako pristaju redovnicama, na Vama ispoljuju. Bit ćete pošteđene od mnogih kušnja i napasti.*<sup>99</sup>

Dvije godine kasnije, u rujnu 1950. piše: *Blagdan je Imena Marijina. Taj smo blagdan izabrale za svoj redovnički imendan, jer je svaka od nas kod oltara prije svoga redovničkog imena dobila ime Marija. Mi smijemo nositi ime one, koja je poslije Gospodina Isusa najuzvišenija i Ocu Nebeskom najdraža Kćerka. Jesmo li mislili na to veliko odlikovanje? Možda i nismo. No, kad već smijemo nositi lijepo ime Marija, i kad nam je Ona tim nazivom postala naša posebna zaštitnica, a pod križem još i Majka, tada je pravo da poprimimo i nasljedujemo Njezine najljepše kreposti, one koje ju čine u Božjim očima najdražom. A te su: Njezina čistoća, poslušnost, skromnost i pobožnost. [...] No svaka treba da znade, da čistoće srca nema bez suzdržljivosti i sustezanja. Poslušnosti nema bez podložne poniznosti, skromnosti bez povučenosti i samozataje, niti pobožnosti bez velike ljubavi do Gospodina Boga. Naučimo od drage Majke Božje ove kreposti, koje su je učinile dragom i velikom u Božjim očima.*<sup>100</sup>

U lipnju 1954. majka Amadeja je održala kućnim poglavaricama predavanje naslovljeno *Apostolat Sestara Sv. Križa u današnjim vremenima*. Upozoravajući sestre na ozbiljnost povijesnoga trenutka u kojemu žive, postavlja pred njih i posebnu zadaću, a ta je svjedočiti “za Krista, za vjeru, za svetu crkvu” i to “svojom pojavom, u svetom redovničkom odijelu”, “svojim radom u službi bližnjega” i “svojim žrtvama, svladavanjem i trpljenjem”. Naglašavajući kako su trpljenje i žrtva najjača vrsta apostolata, jer po njemu “postajemo ne samo svjedoci za Krista, nego i slični Njemu”, majka Amadeja kaže da u trpljenju postoje dvije tajne: “trpljenje nas čini

<sup>98</sup> AMSSK, SPU, Majka Amadeja Pavlović samostanskim nadstojnicama, Đakovo, 12.XII.1952. Podcrtano naglasila majka Amadeja Pavlović.

<sup>99</sup> AMSSK, SPU, Majka Amadeja Pavlović svim sestrama, Zagreb, 8.XII.1948.

<sup>100</sup> AMSSK, SPU, Majka Amadeja Pavlović svim sestrama, Đakovo, 10.IX.1950.

sličnim Isusu” i “čini, da više volimo onu stvar, za koju smo nešto žrtvovali i pretrpjeli.” Svjedočanstvo kroz trpljenje ne samo da će sestre približiti Kristu, nego također i one koji će kroz takvo svjedočanstvo “upoznati Krista i prepoznati Ga u nama, jer smo Mu slične.”<sup>101</sup>

Svoje predavanje poglavarica Amadeja Pavlović zaključuje poticajnim i ohrabrujućim riječima: *To je misija, koju nam je namijenio Gospodin u ovoj eri sadašnjice, u vijeku bezboštva. Mi moramo svjedočiti za Krista, za svetu vjeru, za svetu Crkvu. Zato treba mnogo hrabrosti i ustrajnosti. A Gospodin, za kojega se žrtvujemo, udijelit će nam tu milost. [...] Sigurno je u planovima Božjim, da smo zato ovdje, da izgradimo hramove svojih duša, da postanemo svete. To, da od nutarnjega bogatstva svoje duše, od onoga, što je Božje u nama, dajemo drugima u punoj mjeri. Jer sve ono, što mi možemo dati od sebe, jest ono, što mi i imamo. A ono, što imamo, od Duha je Svetoga i od sudjelovanja našega sa milostima. I ono, što mi dajemo, iako je od Duha Svetoga, primit će drugi od nas u onoj mjeri, u kojoj vidi, da je to na nama ostvareno. I ništa više. Zato valja tražiti uzrok u nama samima, ako ne postizavamo cilja. To kažem i sebi i drugima. Kaže se za ovaj vijek bezboštva i ove vrste progonstva Crkve, kako se kod nas odvija (nekrvavi, ali svirep, stalan, planski), da je to najbolje vrijeme za postignuće svetosti. To je doba, u kom se radjaju sveci ili otpadnici, heroji ili kukavice, revnitelji ili mlitavci, karakteri ili podlaci. Na nama je, da mi sami odaberemo. Zar nije, drage sestre, danas javno ispovijedati vjeru, stajati na braniku svete vjere i Božjega imena, u času, kad se Bog pogrđuje, izrugiva sveta Crkva i njezino svećenstvo i redovništvo, zar to nije heroizam?! To znači svjedočiti za Krista, za vjeru i za sve, što nam je sveto. Tu treba svetačke hrabrosti. No budimo si uvijek svijesni, da stajati na braniku vjere i Krista, ne znači: braniti Ga riječima, nego živom vjerom u ono, što hoćemo da kažemo, svojom pojavom uzorne redovnice, svojim radom, svojom žrtvom i trpljenjem. Pojava karakterne redovnice, njezin požrtvovni rad, njezina žrtva do zaborava same sebe, jest danas jedini i najbolji način, kako ćemo biti svjedoci za Krista i svetu vjeru.*<sup>102</sup>

Održavši navedeno predavanje, poglavarica Amadeja Pavlović ga je u srpnju poslala sestrama u svim zajednicama, te u popratnom pismu naglasila samostanskim nadstojnicama potrebu “da se sestre odgoje, da zavole sve, što

<sup>101</sup> AMSSK, SPU, PAVLOVIĆ, Amadeja. *Apostolat Sestara Sv. Križa u današnjim vremenima*. Rukopis priložen uz pismo majke Amadeje samostanskim nadstojnicama od 14.VII.1954., str. 1-6.

<sup>102</sup> Izvor u bilj. 101, str. 7-8.

je naše, da se ponose redovništvom, da zavole disciplinu i zapt, da sve ono naše bude upravo dio njih samih i potreba njihovih duša.”<sup>103</sup>

Pisma poglavarice Amadeje Pavlović u raznim prigodama sestrama su bile kvalitetno duhovno štivo. Čak i kratke božićne i uskrсне čestitke prožete su dubokom duhovnošću i snažnim porukama, koje najbolje ocrtavaju duhovni profil same majke Amadeje. Čestitajući 1954. Božić svojim sestrama, njihova im poglavarica savjetuje da od novorođenoga kralja mole sljedeće: *Da budemo malene, ponizne i jednostavne kao što je bio On u onoj svetoj Božićnoj noći, kad nam se kao malo i ljupko Dijete objavio. Da razumijemo oskudicu i siromaštvo kao milosni dar, jer je on radi nas postao najsiromašniji, da nama ne bude teško, kad trpimo oskudicu, zimu neimaštinu ... Da budemo rado nepoznate, zaboravljene i zapostavljene, jer je On radi nas prezren i odbačen od svojih, samo da nama ne bude teško, kad nas preziru ... Da zavolimo sve svoje dužnosti, što smo ih u poslušnosti primile, pa i one teške od kojih se narav žaca, i neugledne, do kojih nitko ništa ne drži i koje nitko ne cijeni. Zato je On postao skromni tesarski radnik, samo da nama ne bude jedanput teško ... Da ne zaboravimo, da smo se zavjetom poslušnosti odrekle svoje volje i prihvatile Božju. On se je toliko odrekao Sebe, da je smatrao Volju Očevu kao životnu hranu, samo da nama ne bude teško odreći se svoga ja. Bio je tako čist, neporočan i besprikoran, da Ga nitko, pa ni najgori i najpokvareniji, nisu mogli prekoriti niti za sjenku ljage ... Samo da nama svojim primjerom pokaže, da jedino čistoća i besprikornost ulijeva poštovanje i diže naš ugled pred drugima i daje našu pravu vrijednost pred Bogom i pred ljudima.*<sup>104</sup>

Pred Uskrs 1952. majka Amadeja podsjeća sestre da “nikada nije bio Gospodin tako javno mržen i prezren, tako javno pogrdivan i proklinjan kao danas”, pa im stoga preporučuje da mu u molitvi prikažu svu svoju ljubav “bez primjese svoga ja, bez trunca sebičnosti”, te dodaje: “U ovim danima milosti, molit ćemo Gospodina, da oprosti i nama i svima. Molit ćemo Ga, da primi našu žrtvu ljubavi i zadovoljštine. Ta mi smo sestre Sv. Križa! On to od nas i očekuje! Umrimo, drage sestre, s Njime! Umrimo sebi i svijetu.”<sup>105</sup>

U pismima i čestitkama pokrajinske poglavarice Pavlović ostalim sestrama uočljiva je njezina svijest o težini i ozbiljnosti vremena u kojemu

---

<sup>103</sup> AMSSK, SPU, Majka Amadeja Pavlović samostanskim nadstojnicama, Đakovo, 14.VII.1954.

<sup>104</sup> AMSSK, SPU, Majka Amadeja Pavlović svim sestrama, Đakovo, 11.XII.1954.

<sup>105</sup> AMSSK, SPU, Majka Amadeja Pavlović svim sestrama, Đakovo, 9.IV.1952.

živi. Premda je to bilo doba olovnoga komunizma, majka Amadeja nije zdvajala, nego je hrabrila sestre da ustraju unatoč svemu. Početkom 1949. priznaje da će dani Nove godine “biti zastrti koprenom tamne neizvjesnosti”, pa stoga i “obilježeni znakom Križa”, ali ujedno naglašava kako sestre upravo zahvaljujući tome znaku znaju da su na pravom putu, te dodaje: “Poniženja, šikanacije, prezir kod otpuštanja iz službe, gubitci kuća i dobara, pa i sve druge nevolje koje nas stižu na svakom koraku, sve to ima svoje mjesto u planovima Božjim.”<sup>106</sup>

Ne samo da je poticala sestre da ustraju unatoč svim poteškoćama i neprilikama, nego ih je i upozoravala da sve to nipošto ne smije biti izlika za popuštanje u redovničkoj stezi. Kako do toga ne bi došlo, u prosincu 1948. samostanskim nadstojnicama poručuje: *Drage sestre nadstojnice! Bojim se, da ne bi radi toga, što smo još možda malo u zajednici, i što računamo da ćemo morati ostaviti ove kuće, u kojima sada radimo, da Vas ne bi neka nježnost povela da popuštate u redovničkoj disciplini: naime da dajete rekreacije kod stola, da se popušta u šutnji, da za uspomenu nabavite sestrama po neke stvari, a da se niste osvjedočili, da im to zaista treba. Ili da im dadnete, da one i ne mole i promaše priliku za poslušnost i siromaštvo. Veoma bi pogriješili, da se tim dadnete zavesti. Upravo zato, jer nam prijeti, da ćemo samo još malo biti u ovim zajednicama, zato ćemo biti još revnije, još požrtvornije, još usrdnije vršiti redovničku disciplinu i običaje redovničke, ne bi li ponukali Srce Božje, da još ostane ovdje, u ovoj kući, s nama i među nama. [...] Lijepo Vas molim, gotovo zaklinjem, da budete budne, da ne popuštate onomu što bi godilo lagodnosti. Upravo naša revnost i gorljivost ostavit će trajniju uspomenu na onu kuću, gdje smo dugi niz godina radile i služile Mu, Gospodinu Bogu.*<sup>107</sup>

### **Prijateljska suradnja sa nadbiskupom Stepincem**

Zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac pokazao se pravim ocem i prijateljem svim muškim i ženskim redovničkim zajednicama u njegovoj nadbiskupiji, ali i šire. Njegovu očinsku skrb osjetile su i redovnice Sv. Križa, a posebno njihova provincijalna poglavarica Amadeja Pavlović, koja je s nadbiskupom razvila prijateljske odnose. Vjerojatno su se upoznali nedugo nakon što je s. Amadeja 1943. postala provincijalna poglavarica.

<sup>106</sup> ŠMIT, Karitas (priređila). *Misli iz duhovne baštine majke Amadeje Pavlović*. U: UZK, 18./1997., br. 3, str. 5.

<sup>107</sup> AMSSK, SPU, Majka Amadeja Pavlović samostanskim nadstojnicama, Đakovo, 8.XII.1948.



Krajem Drugoga svjetskog rata, kada je već bilo očito da za Crkvu na našim hrvatskim i širim prostorima započinje novo razdoblje mučeništva, nadbiskup je shvatio da će komunističkim vlastima smetati redovnice u državnim službama, tj. da će pokušati zabraniti im nošenje redovničkoga odijela dok rade u državnim službama. Stoga je zapitao majku Amadeju je li, poput brojnih drugih redovničkih zajednica, za slučaj nužde pripremila svojim sestrama građansko odijelo. Svoj negativan odgovor, ona mu je argumentirala čvrstim pouzdanjem u Boga.<sup>108</sup> No, nedugo nakon toga, nadbiskup je zatvoren, a potom na namještenom postupku osuđen na šesnaest godina zatvora. Presuda mu je onemogućila da upravlja svojom nadbiskupijom, ali i da slobodno kontaktira bilo s kim. No, nakon što je u prosincu 1951. premješten u kućni pritvor u Krašiću, stanje se u tom pogledu poboljšalo. Premda uz mnogo muke i rizika, nadbiskupa se moglo posjetiti i pisano biti povezan s njime. Tako je i majka Amadeja mogla ponovno uspostaviti vezu sa Stepincem. Vjerojatno već početkom 1952. uputila mu je prvo pismo, na koje je on odgovorio 23. travnja. Od tada pa do 4. srpnja 1959. Stepinac je majci Amadeji uputio 21 pismo, od čega 15 dok je obnašala službu provincijalne poglavarice i 6 nakon isteka te službe. Nažalost, premda je sačuvala sva pisma koja joj je nadbiskup poslao, majka Amadeja nije sačuvala kopije pisama što ih je ona njemu pisala. Unatoč tome, na temelju Stepinčevih pisama majci Amadeji moguće je rekonstruirati njihovu komunikaciju, što ćemo ovdje i učiniti.<sup>109</sup>

Prije nego li krenemo u rekonstrukciju dopisbe nadbiskupa Stepinca i majke Amadeje, spomenimo i da ga je ona nekoliko puta posjetila u krašićkome sužanjstvu. Prema dnevniku župnika Josipa Vranekovića, majka Amadeja prvi put je posjetila Stepinca 25. kolovoza 1952. Zajedno s njome bile su vrhovna poglavarica Družbe i njezina pratiteljica.<sup>110</sup> Nešto manje od godinu dana kasnije, župnik Vraneković, bilježeći ponovni posjet majke Amadeje, 27. ožujka 1953. piše da je došla tražiti “važni savjet kod Eminencije”, te da je prihvatila njegov savjet. Nažalost, Vraneković nije zabilježio o kojemu je savjetu riječ, ali je sažeo Stepinčev dojam o majci Amadeji: “Eminencija je zove *mulier fortis*”,<sup>111</sup> tj. snažna žena.

---

<sup>108</sup> Usp. AMSSK, *Kronika Družbe I.*, str. 152.

<sup>109</sup> Izvornici Stepinčevih pisama čuvaju se u AMSSK, DMAP, korice *Pisma sluga Božjega Alojzija kardinala Stepinca našoj majci Amadeji*, br. 1-21.

<sup>110</sup> Usp. VRANEKOVIĆ, Josip. *Dnevnik. Život u Krašiću zaslužjenog nadbiskupa i kardinala Alojzija Stepinca (5. XII. 1951. – 10. II. 1960.)*. Priredio Juraj BATELJA. Izd. Postulatura bl. Alojzija Stepinca. Zagreb, 2011., str. 113.

<sup>111</sup> VRANEKOVIĆ, J. *Dnevnik*, (2011.), str. 153.

Vraneković poglavaricu Amadeju Pavlović zadnji put u svom dnevniku spominje 2. veljače 1954., kada, spominjući njezin posjet nadbiskupu, bilježi: “S. Amadeja me pitala, što bi mi trebalo za kuću? Ništa posebno – ja joj odgovorim. Vidjela je u sestarskoj sobi jednostruki prozor i odmah im ostavi 4.000, da nabave još jedan okvir i krila. Sestre joj reknu, da bismo trebali žlice, vilice i noževe, jer ove iz Nadbiskupskog dvora treba svaki put dugo čistiti. I brzo dobismo od nje pribor za 8 osoba i lijek za vlč. gospodina Kadleca (Cortizon).”<sup>112</sup>

Iz prvoga Stepinčeva pisma majci Amadeji od 23. travnja 1952. vidi se da mu je ona ranije čestitala Uskrs i nastojala ga ohrabriti, jer je bila svjesna da njegovi “kalvarijski časovi još nisu prošli.” No, obavijestila ga je i da joj je ponovno povjerena služba provincijalne poglavarice, pri čemu je vjerojatno, u duhu skromnosti i poniznosti, izrazila bojazan da će ju kvalitetno obavljati. Nastojeći ju ohrabriti, Stepinac joj poručuje: *Pišete mi, da Vam je ponovno produljena briga za Družbu. Kad je to učinjeno mimo Vaše volje, možete biti mirni i prikloniti se svetim odlukama Božjim. Jer, ako nijedan pametan gospodar ne tovari na svoje živinče više nego može nositi, zar bismo mogli i pomisliti, da bi dobri Bog nametnuo na nas više nego što mogu naše bijedne sile da podnesu?*<sup>113</sup>

Iduće Stepinčevo pismo majka Amadeja primila je godinu dana kasnije, u travnju 1953. Potom su uslijedila još dva pisma, u kojim joj zahvaljuje na čestitkama za imendan.<sup>114</sup> Osim pisama majke Amadeje, nadbiskup je preko nje primao i pošiljke vrhovne poglavarice Družbe Sestara Sv. Križa. Vidi se to iz njegova pisma majci Amadeji od 15. studenoga 1953., u kojem ju moli da zahvali u njegovo ime svojoj vrhovnoj poglavarici u Švicarskoj “napose za poslanu knjigu, sa biografijom utemeljiteljice Vaše zaslužne Družbe.”<sup>115</sup> No, i sama majka Amadeja slala je Stepincu povremeno duhovnu literaturu,

<sup>112</sup> VRANEKOVIĆ, J. *Dnevnik*, (2011.), str. 261.

<sup>113</sup> AMSSK, DMAP, korice *Pisma sluga Božjega Alojzija kardinala Stepinca našoj majci Amadeji*, br. 1, Alojzije Stepinac majci Amadeji Pavlović, Krašić, 23.IV.1952.

<sup>114</sup> Usp. AMSSK, DMAP, korice *Pisma sluga Božjega Alojzija kardinala Stepinca našoj majci Amadeji*, br. 2-4.

<sup>115</sup> AMSSK, DMAP, korice *Pisma sluga Božjega Alojzija kardinala Stepinca našoj majci Amadeji*, br. 5, Alojzije Stepinac majci Amadeji Pavlović, Đakovo, 15.XI.1953. I u pismima od 20.XI.1954. i 12.IV.1955. Stepinac spominje da mu je tada već bivša vrhovna poglavarica Družbe poslala neke knjige iz Rima, te joj zahvaljuje na tome. Usp. AMSSK, DMAP, korice *Pisma sluga Božjega Alojzija kardinala Stepinca našoj majci Amadeji*, br. 10, Alojzije Stepinac majci Amadeji Pavlović, Krašić, 20.XI.1954.; br. 14, Alojzije Stepinac majci Amadeji Pavlović, Krašić, 12.IV.1955.

što se vidi iz njegova pisma od 16. lipnja 1954. u kojem joj zahvaljuje na jednoj francuskoj knjizi.<sup>116</sup>

Nedugo potom, majka Amadeja je uputila Stepincu čestitku za Božić, u kojoj se ujedno zanimala za njegovo zdravlje. Odgovarajući na njezinu čestitku, nadbiskup joj, između ostaloga piše: *Uostalom, ja sam posve miran i zadovoljan sa svojim položajem internirca. Volim umrijeti nego popustiti i trunak prava svete Crkve u korist bezbožnog komunizma, prije nego Sveti Otac, kao zamjenik Krista Gospodina, kaže svoju riječ. A njega bi rado izlučili pod svaku cijenu komunisti iz razgovora, da tako lakše podjarme Crkvu Božju i onda ju unište, jer gdje nema pastira, stado nužno propada.*<sup>117</sup>

Iz nastavka Stepinčeva pisma vidi se da mu se poglavarica Amadeja Pavlović potužila što njezine sestre više ne mogu gotovo nigdje raditi u javnim službama, osim u bolnicama. Nadbiskup njoj i sestrama poručuje da se radi toga ni najmanje ne uznemiruju, te dodaje da *baš ta ograničenost rada može kadkada staviti na volju veće zahtjeve i veće žrtve, negoli puna sloboda rada. A Bog nas ocjenjuje po veličini naše žrtve, žrtve naše volje.*<sup>118</sup> Stoga Stepinac majci Amadeji kaže da njezine sestre “možda više pridonose slavi Božjoj sada, nego su ikada u vrijeme mira.”<sup>119</sup> Očito je majka Amadeja izrazila želju i nadu da će uskoro doći posjetiti ga u Krašić, jer joj nadbiskup na kraju svoga pisma kaže: *Drago bi mi bilo, da Vas vidim opet ovdje, ali ne bi bilo uputno, da se izvirgavate neugodnostima, a možda i osvetama za čitavu svoju Družbu. Doći će sigurno bolji dani! Zato jamči Presveta Bogorodica, čije materinsko srce nije izgubilo ni trunak milosrdja, makar je toliko porasla zloba ljudska.*<sup>120</sup>

U nemogućnosti da nastave sa dosadašnjim oblicima rada, majka Amadeja odlučila je poslati sestre u župski apostolat, ali je zatražila mišljenje od nadbiskupa Stepinca. On joj 28. ožujka 1954. piše: *Što se tiče Vaše namisli, da se sestre sprema za rad po župama, mogu ju samo od srca pozdraviti, jer ja na to mislim od početka dolaska komunista na vlast. Biti će čak potrebne i dulje vrijeme iza ovih nevolja, jer ne će biti dovoljno*

---

<sup>116</sup> Usp. AMSSK, DMAP, korice *Pisma sluga Božjega Alojzija kardinala Stepinca našoj majci Amadeji*, br. 8, Alojzije Stepinac majci Amadeji Pavlović, Krašić, 16.VI.1954.

<sup>117</sup> AMSSK, DMAP, korice *Pisma sluga Božjega Alojzija kardinala Stepinca našoj majci Amadeji*, br. 6, Alojzije Stepinac majci Amadeji Pavlović, Krašić, 24.XII.1953.

<sup>118</sup> Izvor u bilj. 117.

<sup>119</sup> Izvor u bilj. 117.

<sup>120</sup> Izvor u bilj. 117.

*svećenika, a mogu neizmjereno mnogo pomoći. Orguljanje, katehiziranje, pjevanje, krašenje crkve i toliko drugih stvari nisu nikakove malenkosti.*<sup>121</sup>

No, Stepinac upozorava majku Amadeju da ni takav rad sestara komunistima ne će biti po volji, jer oni “osjećaju jako dobro, da već samo redovničko odijelo jedne časne sestre znači veliku propovijed puku, premda odijelo još ne čini redovnika.”<sup>122</sup> Unatoč tome, nadbiskup priželjkuje veći angažman sestara u župnome apostolatu, što će i sestrama višestruko biti korisno, između ostaloga i zbog toga što će njihova prisutnost na župama vjerojatno uroditi novim duhovnim zvanjima.<sup>123</sup>

Nadbiskup Stepinac bio je savjetnik majci Amadeji kod već spomenute borbe za očuvanje prava na nošenje redovničkoga odijela u državnim službama. To se vidi iz nekoliko njegovih pisama. Nakon što mu je sredinom srpnja 1954. javila da vlasti čine razne pritiske na sestre kako bi ih natjerali na skidanje redovničkoga odijela, Stepinac 20. srpnja majci Amadeji piše: *Primio sam danas Vaše cijenjeno pismo od 16. VII. o.g. kojim mi javljate nove pokušaje sa strane vlasti, ili bolje komunističke partije, da liše redovnice njihovog odijela. Nema nikakove sumnje, da za to ne postoji nikakova praktična potreba, nego je i to zahtjev mržnje na sve što podsjeća na Boga. Istina je, da odijelo još ne čini redovnika ni redovnice, kako veli pobožni Kempenac u ‘Nasljeduj Krista’. Ali je istina i to, da je redovničko odijelo golema zaštita redovničkom duhu, kao što pokazuje tisućgodišnje iskustvo Crkve.*<sup>124</sup>

Uzevši u obzir da ne postoji zakonski spis kojim bi se sestrama branilo nositi redovničko odijelo u državnim službama, nadbiskup iznosi svoje mišljenje i prijedlog: *Po mom mišljenju na svaki način neka sve redovnice jedinstveno traže pismeni nalog. Neka djavolski prst bude očit svemu svijetu, a ne da se prema vanjskom svijetu pokazuju liberalni (nikada tobože nisu izdali nalog) a prema unutra čine sve, da nestane redovništva. Kad dobijete pismeni nalog, onda neka na temelju toga svi biskupi jedinstveno nastupe i izdadu nalog svoj svim Družbama što imadu činiti. Na jednostavni usmeni nalog nikako ne popustiti, i boriti se za svoje odijelo, dok imade i trunak*

<sup>121</sup> AMSSK, DMAP, korice *Pisma sluge Božjega Alojzija kardinala Stepinca našoj majci Amadeji*, br. 7, Alojzije Stepinac majci Amadeji Pavlović, Krašić, 28.III.1954.

<sup>122</sup> Izvor u bilj. 121.

<sup>123</sup> Usp. izvor u bilj. 121.

<sup>124</sup> AMSSK, DMAP, korice *Pisma sluge Božjega Alojzija kardinala Stepinca našoj majci Amadeji*, br. 9, Alojzije Stepinac majci Amadeji Pavlović, Krašić, 20.VII.1954. Pismo je objavljeno u: STEPINAC, A. V. *Pisma iz sužanjstva*, (1998.), str. 71-73, br. 33.

*mogućnosti. Možda da pita Episkopat (preko dr. Ujčića) hitno Svetu Stolicu, da se čuje i njezino mišljenje u konkretnom slučaju našem, koji ne samo da nije ništa bolji od svih komunističkih zemalja, nego je, kako s pravom naglašujem, perfidniji od svih ostalih zemalja.*<sup>125</sup>

U nastavku pisma Stepinac poručuje majci Amadeji da se slaže s njom kako je problem redovničkoga odijela samo jedan korak, iza kojega će uslijediti i drugi koraci u komunističkoj borbi protiv Crkve. Stoga nadbiskup kaže kako osobno smatra da bi bilo bolje omogućiti sestrama veći angažman po župama, gdje bi nesmetano nosile svoja redovnička odijela, nego li da se muče “pod stalnim djavolskim pritiskom u tim klinikama i bolnicama bez redovničkog odijela i redovničkog života.”<sup>126</sup>

Kako smo vidjeli ranije, poglavarica Amadeja Pavlović je zadržala čvrst stav glede problema oko nošenja redovničkoga odijela i izborila pobjedu, što je javila nadbiskupu Stepincu, koji joj 30. studenoga 1954. piše: *Budite uvjereni, da naši protivnici u duši poštuju i cijene one, koji odvažno zastupaju svoje vjersko osvjedočenje, makar se prema vani drugčije ponašali. Ostanite dakle čvrste i odlučne i nadalje, i nikada popustiti na njihov kakav usmeni nalog. Pismeno mora da bude, da imamo dokument u ruci. Ali ni onda odmah ne popustiti, nego opet odlučno braniti svoja prava. Kad bi pak brutalna sila učinila svoje, onda stvar prepustimo Bogu dragome, jer smo učinili što je ljudski moguće.*<sup>127</sup>

Službu provincijalne poglavarice majka Amadeja je obnašala do lipnja 1955., premda joj je mandat trebao završiti nekoliko mjeseci ranije. O tome je pisala i nadbiskupu Stepincu, koji joj uzvraća utjehom i ohrabrenjem: *Primio sam Vaše cijenjeno pismo, u kojem mi javljate, da morate i dalje nositi teret provincijalne glavarice, jer vrhovna glavarica ne može da dodje ovamo. Budite mirni! Ja znam da bi Vam mnogo lakše bilo, kad bi se ta odgovornost skinula s Vas, ali je isto tako sigurno, da je volja Božja po srijedi, da taj teret dalje nosite, kad nije omogućio puta vrhovnoj glavarici. Kad je pak volja Božja po srijedi, onda je sasvim sigurno, da će dati i potrebnu milost, da se dužnost povjerena uzmogne časno i izvršiti. [...] Budite dakle strpljivi, molite se za progonitelje i na to potičite svoje sestre, a u svemu, opet ističem, imajte neograničeno pouzdanje u milosrdje Spasitelja*

<sup>125</sup> Izvor u bilj. 124. Podcrtane riječi naglasio nadbiskup Stepinac.

<sup>126</sup> Izvor u bilj. 124.

<sup>127</sup> AMSSK, DMAP, korice *Pisma sluge Božjega Alojzija kardinala Stepinca našoj majci Amadeji*, br. 11, Alojzije Stepinac majci Amadeji Pavlović, Krašić, 30.XI.1954. Podcrtano naglasio nadbiskup Stepinac.

*našega, koji brižno bdije u ladjici svoje Crkve, makar se valovi uzburkani dizali baš do neba. Doći će sigurno dan, posve sigurno, kad će reći: 'Zašuti i umukni!'*<sup>128</sup>

Dva mjeseca kasnije, u travnju 1955. Stepinac je pisao majci Amadeji kako su, i usprkos ometanju od strane komunističkih službenika, Veliki tjedan i Uskrs prošli dobro i uz veliko sudjelovanje vjernika na svim pobožnostima i bogoslužnim činima. Osvrćući se na policiju, koja ga svakodnevno prati u stopu, te na cjelokupnu komunističku borbu protiv njega i Crkve, nadbiskup Stepinac u pismu ipak kaže: *Nastavite samo, časna gospodjo, sa svim svojim sestrama vapiti k milosrdju Božjemu, i ne ćete se prevariti! Ali, ne zaboravite ni neprijatelja naših! Dok nas mrze i progone, molimo se vruće i za njih, da ih milost Božja prosvijetli i vrati na pravi put s puta propasti kojim idu, gazeći svaku pravdu i zakone Božje. I za njih je Krist umro, i dok žive na toj zemlji, dužnost nam je moliti se za njih.*<sup>129</sup>

Nakon što joj je prestala služba provincijalne poglavarice, Stepinac je 26. lipnja 1955. pisao s. Amadeji Pavlović o svojim djelatnosti u krašičkoj župi, te o komunističkim pokušajima ometanja tih djelatnosti, ali i o svome zdravlju. Na kraju pisma poručio joj je neka se ne da "pokolebati ni za čas, niti obećanjima niti terorom!"<sup>130</sup> Iduće njegovo pismo redovnici Amadeji Pavlović, barem od onih koja su sačuvana, poslano je više od tri godine nakon gornjega, u srpnju 1958. Nadbiskup ponovno piše o svom lošem zdravlju, ali i o tome koliko žali svećenike koji stupaju u staleška udruženja, premda znaju da ih komunističke vlasti organiziraju i kontroliraju kako bi uništili Crkvu. Jednako žali i redovnice, koje zbog prijetnji ili raznih obećanja napuštaju redovničko zvanje. Što se tiče njega osobno, Stepinac kaže: *Medjutim, Bogu hvala na svemu! Nemam nikakve posebne želje za životom na tome svijetu, a za budućnost naše Crkve se ne bojim ni najmanje, jer njezin nevidljivi kormilar Isus Krist budno bdije nad njom preko svoga namjesnika.*<sup>131</sup>

<sup>128</sup> AMSSK, DMAP, korice *Pisma slugе Božjega Alojzija kardinala Stepinca našoj majci Amadeji*, br. 13, Alojzije Stepinac majci Amadeji Pavlović, Krašić, 21.II.1955.

<sup>129</sup> AMSSK, DMAP, korice *Pisma slugе Božjega Alojzija kardinala Stepinca našoj majci Amadeji*, br. 14, Alojzije Stepinac majci Amadeji Pavlović, Krašić, 12.IV.1955.

<sup>130</sup> Usp. AMSSK, DMAP, korice *Pisma slugе Božjega Alojzija kardinala Stepinca našoj majci Amadeji*, br. 15, Alojzije Stepinac majci Amadeji Pavlović, Krašić, 26.VI.1955.

<sup>131</sup> AMSSK, DMAP, korice *Pisma slugе Božjega Alojzija kardinala Stepinca našoj majci Amadeji*, br. 17, Alojzije Stepinac majci Amadeji Pavlović, Krašić, 13.VIII.1958.

Nekoliko mjeseci kasnije, u listopadu 1958. nadbiskup poručuje s. Amadeji kako ne treba na ovome svijetu težiti za *velikim stvarima*, te dodaje: *Učite Vaše drage sestre uvijek cijeniti svaku malenkost, jer mi jadni ljudi i onako ne možemo ništa velika dati Bogu. Sva je naša veličina u trunku ljubavi, što ju Bogu dajemo, a to možemo i kod najmanje stvari, kao i kod onih najvećih (u ljudskim očima). [...] želim i Vama i Vašim sestrama, da Isusa svaki dan mnogo puta razveselite svojim (u ljudskim očima) sitnim radom i pomognete Mu spasiti duše, za koje je umro na križu.*<sup>132</sup>

U prosincu 1958. s. Amadeja Pavlović je uputila nadbiskupu Stepincu čestitku za nadolazeći Božić i Novu godinu, ali mu se i potužila zbog pokušaja komunističkih vlasti da oduzmu sestrama posjed na Sušaku. Nadbiskup joj uzvraća čestitke i poručuje: *Kako vidim, ne daju Vam mira, nego gledaju oteti i ono, što je ostalo. Ne čudite se tome puno! [...] Jasno je međjutim, da imate pravo braniti svoje svim dopuštenim sredstvima. Ako dragi Bog ipak dopusti, da neprijatelji uspiju u svom naumu, onda primite mirno iz ruke Božje tu otimačinu. [...] Samo dakle Boga držati pred očima i Njegovu svetu volju. Ako Vam i otmu imovinu samostana, ali mira duše ne mogu Vam oteti. [...] Imate pravo, kao što sam rekao, da branite svoju redovničku imovinu svim dozvoljenim sredstvima od nasrtaja bezbožaca. Ako ipak otmu, sačuvajte svoj sveti redovnički mir, a za progonitelje molite, da nadju put k Bogu i postignu i oni mir duše poput ovoga robijaša.*<sup>133</sup>

Zadnja dva pisma nadbiskup je s. Amadeji Pavlović uputio u ožujku i srpnju 1959. U njima je pisao o svom zdravstvenom stanju i o nevoljama sa službenicima komunističkih vlasti, ali i o jačanju vjere među narodom i o porastu broja duhovnih zvanja, što ga je posebno veselilo.<sup>134</sup> Shrvan teškom bolešću, nadbiskup se više nije pismima javljao s. Amadeji.

### **Ekumenski dodiri**

Premda je ekumenizam u Katoličkoj crkvi, koja je do tada njegovala unitarizam, službeno prihvaćen tek na Drugome vatikanskom saboru, i prije toga je bilo biskupa, svećenika i članova redovničkih zajednica koji su

---

<sup>132</sup> AMSSK, DMAP, korice *Pisma sluge Božjega Alojzija kardinala Stepinca našoj majci Amadeji*, br. 18, Alojzije Stepinac majci Amadeji Pavlović, Krašić, 16.X.1958.

<sup>133</sup> AMSSK, DMAP, korice *Pisma sluge Božjega Alojzija kardinala Stepinca našoj majci Amadeji*, br. 19, Alojzije Stepinac majci Amadeji Pavlović, Krašić, 20.XII.1958.

<sup>134</sup> Usp. AMSSK, DMAP, korice *Pisma sluge Božjega Alojzija kardinala Stepinca našoj majci Amadeji*, br. 20 i 21.

pokazivali ekumenski duh i širinu. Jedna od takvih bila je i redovnica Amadeja Pavlović, što se jasno vidi iz njezine sačuvane dopisbe s hvostanskim pravoslavnim biskupom Vojislavom Barnabom (Varnavom) Nastićem.<sup>135</sup>

Prvo pismo pravoslavnom biskupu Barnabi Nastiću majka Amadeja Pavlović uputila je 4. lipnja 1952. i to, kako sama otkriva, kao odgovor na njegova dva pisma: *Vaša Preosveštenosti! Moje sestre iz Mitrovice donijele su mi dva Vaša cijenjena pisma, što ih je diktirala Vaša plemenita duša, puna Boga. Pisma veoma cijenjena i veoma draga. Cijenjena radi idejne snage njihova sadržaja, draga radi duhovne blizine između jednoga pravoslavnog episkopa i katoličkih redovnica. Ja se smatram ne samo ponukanom i počašćenom, nego u neku ruku i dužnom, da Vam se, Preosvešteni, i ja u ime svojih sestara na njima iskreno zahvalim.*<sup>136</sup>

U nastavku pisma majka Amadeja otkriva biskupu Barnabi koliko su je obradovala njegova pisma, posebno prvo u kojemu govori o Kristovoj velikosvećeničkoj molitvi. Osvrćući se na te Kristove riječi, majka Amadeja kaže: *Takve se riječi ne zaboravljaju. One nose duboku brazdu u duši i srcu svakoga kršćanina, pa makar bila ta brazda zastrta maglom zlobe i mržnje, koju je posijao neprijatelj naših duša. Ona je tu. I treba možda malo ljubavi i dobrote sa obje strane pa da se rasprši magla i otkloni zloba i mržnja, da nastane, kako Vi, Preosvešteni, lijepo kažete '...ljubav između svih članova jedne i druge crkve i jedinstva između razdvojene braće, koji je bio jedan narod'.*<sup>137</sup>

<sup>135</sup> Pravoslavni biskup Barnaba (Varnava), krštenjem Vojislav Nastić (\*Gary, Indiana, SAD, 31.I.1914. †samostan Krušedol u BiH, 12.XI.1964.) diplomirao je 1937. kao laik na Pravoslavnom bogoslovnom fakultetu u Sarajevu, te radio kao vjeroučitelj u Beogradu. God. 1940. postao je monah u samostanu Mileševi, a 20. svibnja 1947. primio je rukopoloženje za vikarnoga biskupa hvostanskoga. U doba Drugoga svjetskog rata ustaške su vlasti činile na njega pritisak da stane na čelo Hrvatske pravoslavne crkve, koju su namjeravali osnovati, ali je on to odbijao. Nakon rata proveo je 11 godina u komunističkim zatvorima, uključujući i Srijemsku Mitrovicu, gdje je doveden 1949. i gdje su mu sestre Svetoga Križa pružale medicinsku pomoć. Kasnije je bio prevezen u Zagreb, potom u samostan Vavedenje, odakle je prebačen u Patrijaršiju. Nakon toga policija ga je prevezla u samostan Krušedol, potom u samostan Gomionica, odakle je 1963. vraćen u Krušedol, gdje je preminuo pod nerazjašnjenim okolnostima. Srpska pravoslavna crkva kanonizirala ga je 15. svibnja 2005. — Više o njemu vidi kod: JOVIĆ, Savo B. *Sveti ispovednik Varnava, episkop hvostanski*. Izd. Književno društvo Sveti Sava. Beograd, 2007.

<sup>136</sup> AMSSK, DMAP, Majka Amadeja Pavlović biskupu Barnabi Nastiću, Đakovo, 4.VI.1952.

<sup>137</sup> Izvor u bilj. 136.



Majka Amadeja otkriva biskupu Barnabi Nastiću i što ju je u njegovim pismima posebno utješilo: *Posebno me utješilo Vaše dalekosežno i duboko gledanje u ovoj duhovnoj povezanosti i ljubavi između Vas, Preosvešteni, i naših sestara, koja u Božjim planovima i namjerama sigurno ima mjesto jednoga jačeg zamašaja. I Vi gledate u tom zalog onoga, što bi moglo biti '... prvi izdanak jednoga mirisnog cvijeta, čiji bi miris imao odagnati zadah mržnje i čija će ljepota iscjeliti rugobu bratske svadje, pakosti i zlobe...'.*<sup>138</sup> Odmah potom majka Amadeja nastavlja: *Preosvešteni! Mene je ista misao vodila, kad sam slala svoje sestre u Srbiju i Crnu Goru. Oko 180 naših sestara ondje se žrtvuje, mole i njeguju bolesnike, da iskažu i pronesu Kristovu ljubav našoj odvojenoj braći, kako naša Katolička Crkva naziva pravoslavce, i da zaglade jaz između zavadjene braće i da dadnu zadovoljštinu za sve ono bolno i teško, što se zbilo za vrijeme prošloga režima, i što je možda mržnju još jače raspirilo. Ja sam uvjerena, da će Gospodin Bog pogledati našu žrtvu, naše molitve.*<sup>139</sup>

Kazavši kako nadbiskup Stepinac, kojega biskup Barnaba naziva velikodušnim, ali i đakovački biskup podržavaju odlazak njezinih sestara među pravoslavce u Srbiju i Crnu Goru, majka Amadeja priznaje kako je to od njih i očekivala, te dodaje: *Ali da ćemo naći tako duboko religiozno i bratsko osjećanje kod jednoga pravoslavnoga episkopa, koga isto nazivaju velikim, to je toliko utješno, da ja smatram Vaša pisma kao odgovor s neba. Zato sam Vam veoma i duboko zahvalna. [...] Još jednom Vam zahvaljujem za Vaše priznanje i ljubav, kojom obasipljete naše sestre, koje su mogle dati Vama tek jedan dijelak one ljubavi kojom prožimlje Krist njihove duše. Ja sam napose Bogu zahvalna, da su naše sestre imale tu čast, da Vam smiju pružiti samaritansku ljubav. Molim da primite izražaj moje duboke zahvalnosti. Istim počitanjem u duhu ljubim Vašu posvećenu ruku kao što to činim svojim najvišim crkvenim poglavarima, i molim da blagoslovite i mene i sve naše sestre, koje se nalaze u dvorbi bolesnika u Srbiji.*<sup>140</sup>

Polu godine nakon što je primio pismo poglavarice Amadeje Pavlović, biskup Barnaba joj odgovara te, između ostaloga, na svom srbskom jeziku piše: *Vi ste govorili, i ja sam govorio, o radosti koju je duša osetila u dodiru između sestara jedne Crkve i episkopa druge. I ko da radost ne oseti?! Tu ste radost Vi nazvali 'odgovor s neba'. Ali ta radost zamučena je teškom svešču o nepreglednoj daljini onoga puta koji treba preći da bi ta radost,*

---

<sup>138</sup> Izvor u bilj. 136.

<sup>139</sup> Izvor u bilj. 136.

<sup>140</sup> Izvor u bilj. 136.

*Vaša i moja i radost Vaših sestara, postala opšta radost Vašega naroda i moga naroda, Vaše Crkve i moje Crkve. Jer oni koji su bili sjedinjeni prolivenom Hristovom Krvlju sada su razjedinjeni prolivenom krvlju bratskom. Neki, danas, pokušavaju da uspostave bratstvo i jedinstvo putem državne proklamacije, ukazima i odlukama visokovlasnih komiteta. Mogao bi netko, na isti način, ukazom proglasiti leto 1953. godine kišnim i te godine staviti sušu van zakona. Koliko bi se stihije prirode pokoravale zakonima, druga je stvar. Prolivena bratska krv može se izbrisati, bez ostataka i savršeno, samo jednim jedinim lekom: prolivenom Krvlju Sina Božjega. Mnogi i premnogi to ne znaju. Oni žive u iluziji i tami. Ali mi, Sestro, mi koji ne živimo u iluziji, koji živimo u svetlosti Evandjelja, zar ćemo i mi tražiti neke druge lekove i neke druge puteve? Ili, što je još gore, mi možda uopšte nećemo ni tražiti ni puteva ni lekova? Mi ćemo, kao i do sada istraživati da li je Drina ili Sava granica između Hrvata i Srba. Hristov Lek i Hristov Put neće nas uopšte ni zanimati. Ili će nas, možda, zanimati tek na drugome mestu, tek u drugome planu? [...] A dane provedene u duhovnoj zajednici s Vašim sestrama uvek ću posmatrati kao znatan deo već predjenog puta koji pretstoji meni lično. Biću Vam veoma zahvalan ako Vašim sestrama dozvolite da me posete prilikom svojih putovanja u Beograd.*<sup>141</sup>

Pravoslavni biskup Barnaba Nastić spominje u pismu i jedan svoj susret s hrvatskim poglavnikom Antom Pavelićem: *Pri kraju 1943. g. pozvao me je Poglavnik Ante Pavelić u Zagreb i tražio od mene da se primim episkopatskog čina u Hrvatskoj Pravoslavnoj Crkvi. Uvek ću Bogu biti zahvalan ne toliko što mi je spasao život u jednoj strašnoj situaciji – ja sam odbio Poglavnikov predlog – koliko stoga što mi je dao blagodatne moći da, između ostaloga, i ovo kažem Poglavniku: ‘Ja se malo brinem, Poglavniče, o tome da li će naše granice biti na Drini, ali se mnogo brinem da se prošire granice carstva Božjega na zemlji!! Molim se Bogu da i mene i svu moju braću s obadvije strane utvrdi u ovoj brizi do kraja.’*<sup>142</sup>

Pismo je biskup Barnaba Nastić završio čestitkama za nadolazeći Božić i Novu godinu, te izrazima zahvalnost svim sestrama.<sup>143</sup> Primivši njegovo pismo, poglavarica Amadeja Pavlović uputila mu je 6. siječnja 1953. novo

<sup>141</sup> AMSSK, DMAP, Biskup Barnaba Nastić majci Amadeji Pavlović, Beograd, 14.XII.1952. — Ovo Nastićevo pismo nije primjer ekumenske širine, već njegove srbske želje za brisanjem granica, kako ih Srbi uobće ne bi imali (opaska urednika).

<sup>142</sup> Izvor u bilj. 141.

<sup>143</sup> Usp. izvor u bilj. 141.

pismo u kojem mu čestita Božić prema julijanskom kalendaru, uz želje da se ostvare njegove plemenite želje izražene u poslanom joj pismu, te dodaje duboke ekumenske misli: *Neka ljubav Kristova, koja u ovim svetim blagdanima ima prvenstveno mjesto u dušama svih ljudi, koji su dobre volje, ukloni sve one pregrade, koje spominjete u Vašem pismu, bile one u formi, da smo pretpostavili zemaljske ciljeve nebeskima, bilo što smo oskrvnuli bratsku ljubav i razdvojili ono, što je bilo jedno. Neka Njegova ljubav uskori vrijeme i skрати duljinu započetoga puta, da bi radost Vaša i moja i mojih sestara postala opća, da ne bude više moga i Vašega naroda, nego da bude jedan Božjega porijekla. Da ne bude ni Vaše ni moje Crkve, nego jedna Crkva iskonskog Kristova početka u kojoj smo bili svi jedno, svi braća i svi djeca Božja, čije je sveto Božje Djetinjstvo nam donio Krist. Ovim mislima i željama još jednom molim Gospodina Boga, da Vam udijeli svako dobro u Novoj godini.*<sup>144</sup>

### **Od Sušaka preko Zagreba do Đakova**

Nakon što je više od dvanaest godina upravljala redovničkom pokrajinom, s. Amadeja Pavlović je službu pokrajinske poglavarice predala svojoj nasljednici, s. Arkandeli Nagy.<sup>145</sup> Tom je prigodom u pisanome obliku sažela glavne odrednice svoga provincijalata, kao i stanje koje ostavlja svojoj nasljednici: *Gospodin je dopustio, da ostavim svojoj nasljednici Provinciju osiromašenu, opljačkanu, bez škola, bez vlastitih kuća, bez bolnice, bez imanja i uglednih namještenja. U vremenu, kad treba započeti radom i poslovima za koje se nitko ne otima, na kojima nitko ne zavida, a upravo za te je poslove naša dalekovidna utemeljiteljica, velika naša majka Terezija rekla: 'Za fine poslove ima dragi Bog mnogo ljudi na svijetu, a za teške poslove, gdje treba poslužiti potrebnoga i pomoći bližnjemu, za takve poslove pozvane smo mi – sestre Sv. Križa. Takav rad je naša budućnost.'*

---

<sup>144</sup> AMSSK, DMAP, Majka Amadeja Pavlović biskupu Barnabi Nastiću, Đakovo, 6.I.1953.

<sup>145</sup> S. Arkandela Nagy (\*Lipik, 12.III.1906. †Zagreb, 2.XII.1992.) prve je zavjete položila 2.IX.1930., nakon čega je predavala na sestarskoj osnovnoj školi u Đakovu do 1941. Bila je učiteljica novakinja (1941.-1943.), asistentica provincijalke s. Amadeje Pavlović (1943.-1955.), provincijalna poglavarica (1955.-1964.), kućna poglavarica u Donjem Miholjcu (1964.-1970.) i u Zagrebu na Vrhovcu (1970.-1972.). Od 1972. boravila je u provincijalnoj kući u Đakovu, odakle je 1991. prešla u Zagreb na Vrhovec i ostala tamo do smrti. Usp. KOJAKOVIĆ, Zora. *Sestra Arkandela (Matilda) Nagy*. U: *U svjetlu Križa očekuju dan uskrsnuća*. Izd. Milosrdne sestre Sv. Križa. Đakovo, 2006., str. 365-366.

*Taj rad, po želji naše velike Majke, koja je uvijek bila ponizna službenica, treba da prigrlimo u budućnosti. A Gospodin, koji je sve to pripustio, dat će milosti i snage da i taj rad bude na slavu Božju i na blagoslov naše teško iskušane Provincije. Sadašnja generacija naših dragih sestara, koje su prebrodile teške borbe za sačuvanje sv. zvanja i svete vjere, razumjele su riječi naše velike majke Terezije, odrekle se i ostavljale ugledne službe, položaje, škole i prihvaćale se i težačkog rada samo da sačuvaju svoje sveto zvanje. Bile su redovnice na visini. Poslušne i pripravne na svaku žrtvu. Ovih naših 750 vrijednih sestara ostavljam u času svoga odstupanja kao svetu baštinu i jedino bogatstvo Provincije svojoj nasljednici uz molitvu, da nam sestre ostanu i nadalje vjerne Bogu, odane Družbi i Provinciji i žrtve za spasenje duša.<sup>146</sup>*

Nakon završene službe provincijalne poglavarice, s. Amadeja Pavlović je 1955. imenovana kućnom poglavaricom na Sušaku. Tamo je ostala do 1959., kada je premještena u Zagreb, u samostan na Vrhovcu, gdje joj je povjerena briga za kandidatice koje su pohađale razne škole, a znalo ih je biti i do pedesetak. Svima je s. Amadeja ostala u lijepoj uspomeni. Jedna od njih, s. Dominika Zec, prisjećajući se kako je to bilo teško doba u kojem su mnogi neprimjereno postupali prema redovnicama, omalovažavali ih i vrijeđali, svjedoči: *Svaki dan smo dolazile iz škole s raznim problemima. Majka Amadeja nas je slušala i hrabrila. Svaku večer klećala je sama u kapelici čekajući nas da se vratimo kući. To me je posebno ohrabrialo. Kad sam stigla kući u kapelicu pozdravila bih Isusa a onda majku Amadeju koja je s kora dala znak da čeka. Kad bismo polazile u školu uvijek bi nam govorila: 'Neka vas, djeco, prati Isusov pogled!' [...] Pomagala nam je i kod učenja, posebno što se ticalo literature iz hrvatskog, jer su u to vrijeme mnoge knjige koje smo trebale pročitati bile na indexu. U mojoj školi mogla je Majka doći i zanimati se za mene. Iz Uprave škole bili su zadivljeni njezinom jednostavnošću, otvorenošću i veličinom. Znali su me pitati kad će opet doći? Posebno se brinula za naš duhovni rast. Često nam je znala glasno razmatrati. Imala je redovite pouke, a brinula se i za redovitog ispovjednika i katehetu. Tražila je od nas red i disciplinu, ali se pri tom osjetila njezina briga i ljubav prema nama. Ja sam prema njoj osjećala veliko poštovanje, ali sam u svim svojim potrebama mogla njoj pristupiti kao majci.<sup>147</sup>*

<sup>146</sup> "Oporuka majke Amadeje". U: UZK, 24./2003., br. 1, str. 24.

<sup>147</sup> AMSSK, DMAP, korice *Sjećanja na majku Amadeju Pavlović: ZEC, s. Dominika. Sjećanja na majku Amadeju*. Rukopis.

Slično svjedočanstvo iznosi i s. Lidija Kupčerić, koja dodaje: *S majkom Amadejom mogla sam razgovarati o školi, molitvi i praksi. Bila je tako bliza mojoj duši te sam imala u nju puno povjerenje. Sestra pomoćnica znala je prigovoriti nešto zbog odjeće – civila, a Majci smo mogle objasniti zašto nešto nosimo ili ne. [...] Ničim nije pokazala da neke voli više ili manje. Njezin pronicavi pogled otkrio je sve tajne koje smo eventualno mogle skrivati.*<sup>148</sup>

Iz Zagreba je s. Amadeja Pavlović 1966. premještena u provincijalnu kuću u Đakovu. Tada je konačno nastupilo mirno razdoblje u njezinu životu, pa se s mnogo ljubavi i marljivosti posvetila sređivanju i vođenju provincijskog ljetopisa. Osim toga, vodila je i dio službene provincijske dopisbe. U listopadu 1971. sudjelovala je u radu provincijske skupštine (kapitul), nakon čega je, na zamolbu nove provincijalke, s. Julijane Kruljac,<sup>149</sup> otišla na Sušak kako bi bila s tamošnjim sestrama dok ne dođe njihova novoimenovana samostanska predstojnica.<sup>150</sup> Nedugo nakon njezina dolaska, s. Amadeja je 26. studenoga 1971. iznenada preminula u svojoj samostanskoj sobi na Sušaku, u nazočnosti sestara i primivši sakramente umirućih. Njezino je tijelo prenijeto u Đakovo i 27. studenoga 1971. pokopano u sestarskom grobu.<sup>151</sup>

---

<sup>148</sup> AMSSK, DMAP, korice *Sjećanja na majku Amadeju Pavlović: KUPČERIĆ, s. Lidija. Sjećanja na našu majku Amadeju Pavlović*. Rukopis.

<sup>149</sup> S. Julijana Kruljac (\*Gašinci kraj Đakova, 23.X.1912. †Đakovo, 26.XI.2001.) poslana je 1936. u matičnu kuću Družbe u Ingenbohl u Švicarskoj, gdje je stupila u novicijat i 31.III.1938. položila prve zavjete. Nakon toga je u Zagrebu radila u Velikoj klinici u Draškovićevoj ulici (1938.-1940.), u sestarskoj bolničkoj školi na Vrhovcu (1940.-1945.) i potom na Rebru (1945.-1947.). Godine 1947. imenovana je predstojnicom jedne od dviju velikih sestarskih zajednica na Rebru, a 1955. provincijalnom asistenticom i prvom savjetnicom provincijalne poglavarice. Od 1964. do 1973. bila je provincijalna poglavarica, a potom, nakon jednogodišnjega odmora, kućna predstojnica u Starom Baru, Portu na Krku i Slavonskom Brodu. God. 1989. premještena je u Lipik, odakle je ubrzo zbog bolesti prešla u provincijalnu kuću u Đakovu i ostala tamo do smrti. Usp. KOŠEĆ, Tihoslava. *Sestra Julijana (Ana) Kruljac*. U: *U svjetlu Križa*, (2006.), str. 614-617.

<sup>150</sup> Usp. *Iz života majke Amadeje*. U: *In memoriam: majka Amadeja Pavlović*. Đakovo, 1971., str. 19.

<sup>151</sup> Podrobnije izvješće o smrti i pogrebu s. Amadeje Pavlović vidi u: *Zadnji dani naše drage majke Amadeje*. U: *In memoriam*, (1971.), str. 1-5. — *Odjek smrti majke Amadeje u provincijalnoj kući u Đakovu*. U: *In memoriam*, (1971.), str. 6-8. — *Sprovod*. U: *In memoriam*, (1971.), str. 9-14.

Povodom njezine smrti sestre su primile brojne brzogjave sućuti i poduža pisma, u kojima razne osobe iz kleričkoga i laičkoga staleža izražavaju suosjećanje sa sestrama zbog gubitka tako velike osobe. No, autori svih tih pisama nimalo ne sumnjaju da s. Amadeja uživa zasluženu nagradu u vječnosti. Dapače, neki od njih svjedoče o svom dubokom uvjerenju kako su sestre, ali i svi ostali koji su poznavali pokojnicu, njezinom smrću dobili snažnu zagovornicu na nebesima. Između ostalih, takvoga je mišljenja bila i Eva Kuntarić, koja sestrama poručuje: *Izgubili ste majku čvrste vjere, velikoga uma i velike odvažnosti, plemenitoga duha, iskrene pobožnosti i nježne ljubavi prema svima. Ljubav prema Bogu i bližnjemu u njoj je plamtjela i zračila iz njenoga bića kroz cijeli njen život. [...] Duboko sam uvjeren, da će nas i sada štiti s neba, kako nas je pomagala za života na zemlji.*<sup>152</sup>

Uspomena na majku Amadeju nije izbljedjela ni godinama nakon njezine smrti. Nerijedko su sestre pisale o njoj u svome provincijskom glasilu, posebno prigodom godišnjica njezine smrti, ali su početkom 21. stoljeća također ostavile i više sjećanja u rukopisu. Ta su sjećanja osobna svjedočanstva očevidaca o kreposnom i uzornom životu s. Amadeje Pavlović. Premda sam se na njih već pozivao, smatram shodnim izdvojiti još nekoliko navoda.

Prisjećajući se jednog tužnog događaja, s. Beatissima Beretovac ostavlja snažno svjedočanstvo o iskrenoj i dubokoj poniznosti provincijalne poglavarice Pavlović: *1946. posebno sam doživjela poniznost naše majke Amadeje, prigodom teške i smrtne bolesti moje sestrične, s. Carissime. Kada je s. Carissimu posjetila njezina majka, majka Amadeja je klečeći pred tetom molila da joj oprost. Smatrala se suodgovornom za tešku bolest njezine kćerke. Možda joj je mogla više pomoći, razumjeti je prije ... Žalosna majka ju je prihvatila i podigla: 'Časna sestro, niste Vi krivi! Tako je htio dragi Bog!'*<sup>153</sup>

Svoj obći dojam o s. Amadeji Pavlović, jedna od njezinih nekadašnjih kandidatice, s. Dominika Zec sažima ovim riječima: *Majku Amadeju doživjela sam kao veliku ženu, otvorenu za potrebe svakog vremena, ali*

<sup>152</sup> [Sažalnice povodom smrti majke Amadeje Pavlović]. U: *In memoriam*, (1971.), str. 25.

<sup>153</sup> AMSSK, DMAP, korice *Sjećanja na majku Amadeju Pavlović: BERETOVAC, s. Beatissima. Majka Amadeja Pavlović*. Rukopis, Đakovo, 11.XII.2003.

*čvrstu u svojim uvjerenjima. Za mene je bila uzorna redovnica, učiteljica i majka.*<sup>154</sup>

S. Aurelija Miličić nešto je opširnija u iznošenju obćega dojma, te piše: *Svaki susret s majkom Amadejom bilo nam je novo ohrabrenje i snažan poticaj na oduševljenje i ustrajnost. Iako je bila opterećena mnogim brigama i poteškoćama, uvijek nam je poklanjala prijazni smiješak i lijepu riječ. [...] Svaki susret s majkom Amadejom bio je za mene novo obogaćenje u duhovnom smislu. Imala sam osjećaj da posjeduje veliko duhovno bogatstvo, koje ne čuva ljubomorno samo za sebe, nego i nas želi obogatiti. Uvijek je bila spremna davati nam vrijeme i razumijevanje. [...] U mnogim zgodama, odnosno poteškoćama i opasnostima, bila nam je uzor pouzdanja i nepokolebive vjere u Providnost. Kada su nam na pr. odvezli sve žito do zadnjeg zrna i kada se u pekari uvjerila da se zamijesila zadnja pregršt brašna, smireno je rekla: 'Molit ćemo Sv. Josipa da nam pomogne.' Tog trenutka pozvana je u dvorište da pozdravi jednog seljaka i da mu zahvali što je dovezao puna kola vreća žita. Bilo nam je svima jasno da je nagrađena živa njezina nepokolebiva vjera.*<sup>155</sup>

Značajno je da su s. Amadeju Pavlović u lijepoj uspomeni sačuvale i neke bivše kandidatice. Jedna od njih, Zora Akalović, svjedoči kako je, zahvaljujući majci Amadeji koja ju je utješila i ohrabrila, napuštajući samostan otišla "ne utučena nego utješena i ohrabrena", ponijevši sa sobom "najveće bogatstvo – vjeru", koju – kako sama priznaje – nije imala dolazeći u samostan. Godinama kasnije, u jednom pismu s kraja 2003. Zora Akalović svjedoči: *I danas nosim ime i lik majke Amadeje u srcu i divim joj se i molim joj se. Zahvaljujem joj što mi je darovala dasku spasa, pomoću koje sam mogla krenuti pravim putem.*<sup>156</sup>

Jedna od sestara koja je svjedočila kako se redovito moli s. Amadeji bila je i Veljka Zirdum. Na kraju svojih sjećanja na s. Amadeju, ona piše: *Posebno sam zahvalna Bogu što je tako veliku i jaku dušu stavio na početak mog redovničkog života. vjerujem da me i sada prati i zagovara dok živim u kući gdje je ona vršila dužnost mjesne poglavarice (1956.-1960.) i iz koje je prešla u vječnost. Zato svakog petka (njezin smrti dan) kroz svetu Misu zahvaljujem Bogu za milosti koje je preko nje dobila cijela naša provincija,*

<sup>154</sup> AMSSK, DMAP, korice *Sjećanja na majku Amadeju Pavlović*: ZEC, s. Dominika. *Sjećanja na majku Amadeju*. Rukopis.

<sup>155</sup> AMSSK, DMAP, korice *Sjećanja na majku Amadeju Pavlović*: MILIČIĆ, s. Aurelija. *Majka Amadeja Pavlović*. Rukopis.

<sup>156</sup> AMSSK, DMAP, korice *Sjećanja na majku Amadeju Pavlović*: AKALOVIĆ, Zora. *Sjećanja na majku Amadeju jedne bivše kandidatice*. Rukopis.

*napose ja, i molim za one duše kojima Bog želi pomoći po zagovoru majke Amadeje.*<sup>157</sup>

Potaknute brojnim svjedočanstvima o uzornosti i kreposnosti njezina života, sestre su odlučile razmisliti o mogućnosti pokretanja postupka za beatifikaciju i kanonizaciju s. Amadeje Pavlović. Stoga je provincijsko vodstvo svojim dopisom od 9. travnja 2009. pozvalo sve sestre da u molitvama traže od Gospodina očitovanje Njegove volje u tom pogledu, "tj. želi li da majka Amadeja bude uzvišena na čast oltara."<sup>158</sup> U tu svrhu sestrama, ali i svim ostalim vjernicima, predložena je i sljedeća molitva za posebničku upotrebu: *Svemogući, dobri Bože, Hrvatsku si provinciju obdario hrabrom i plemenitom sestrom i majkom Amadejom, koja je pomagala ljudima u opasnostima i nevoljama, osobito nepravedno progonjenima, odražavajući tvoju dobrotu i ljubav prema svakom čovjeku. Zbog divnog primjera njezina svetog života i po njezinu zagovoru usliši nas u našim potrebama na tvoju veću slavu, po Kristu Gospodinu našem. Amen!*<sup>159</sup>

### Zaključak

U članku sam na temelju arhivskoga gradiva, koje uključuje sjećanja njezinih suvremenica, i na temelju literature, prikazao lik i djelovanje majke Amadeje Pavlović iz Družbe Milosrdnih sestara Sv. Križa. Svi segmenti njezina života o kojima sam ovdje pisao zaslužuju detaljniju i obširniju rasčelambu, koja svakako zahtijeva dugotrajno i detaljno istraživanje arhivskoga gradiva. Posebno je zanimljivo razdoblje njezine službe provincijalne poglavarice, jer ju je s. Amadeja obnašala u iznimno teškim okolnostima Drugoga svjetskoga rata i poratnoga komunističkoga terora. Posebno je zanimljiva njezina prijateljska suradnja s nadbiskupom, danas bl. Alojzijem Stepincem, koji joj je uputio više pisama. Ta pisma, koja se čuvaju u sestarskome arhivu u Đakovu, bilo bi poželjno i korisno objaviti kao prilog postupku za kanonizaciju bl. Alojzija Stepinca, ali i kao autentično svjedočanstvo današnjega blaženika o majci Amadeji, koju je nazivao *mulier fortis* - snažna žena. Premda daleko malobrojnija, gotovo jednako je zanimljiva i njezina dopisba s pravoslavnim biskupom Barnabom (Varnavom) Nastićem, iz koje se jasno može isčitati ekumenski duh s. Amadeje. Brojna pisma koja je uputila susestrama također zaslužuju dublju

<sup>157</sup> AMSSK, DMAP, Fascikl *Sjećanja na majku Amadeju Pavlović*: ZIRDUM, s. Veljka.

*Moja sjećanja na časnu gospođu Amadeju Pavlović*. Rukopis. Sušak, 2004., str. 7.

<sup>158</sup> Usp. *Gospodin će nam pokazati*. U: UZK, 29./2009., br. 2, str. 38.

<sup>159</sup> *Obdarene hrabrom i plemenitom sestrom*. U: UZK, 29./2009., br. 2, str. 38.



kritičku raščlambu, jer predstavljaju pravo duhovno blago, posebno za same milosrdne sestre Sv. Križa. Na temelju svega što smo ovdje iznijeli, zaključak o potrebi sastavljanja podrobnoga životopisa s. Amadeje Pavlović, koji bi iz svih kutova sagledao njezin lik i djelatnosti, nameće nam se sam od sebe, tim više ako ju se želi predstaviti široj javnosti kao uzornu redovnicu i moguću zagovornicu na nebu. Upravo u tom smjeru, ovaj članak želi biti poticaj zainteresiranim istraživačima, ali i samim sestrama.

### *Summary*

#### **THE PERSON AND WORK OF SISTER AMADEJA PAVLOVIĆ (1895 – 1971) A RELIGIOUS OF THE SISTERS OF THE HOLY CROSS**

*Sister Amadeja Pavlović (1895-1971) should rightly be counted as one of the great figures in Church history in the region of Croatia. After completing her education and religious formation she dedicated herself to teaching and upbringing in schools founded by the Sisters of the Holy Cross in Đakovo (1926-1941). Since 1937 she was a member of the Provincial Council and as of 1940 she was the deputy Provincial Superior. She became the Superior in 1943 in extremely difficult historical circumstances and held that office until 1955. This was during the difficult period of the Second World War and communist oppression that followed after the war. Despite all the hardships and misfortunes Mother Amadeja undertook all she could to preserve the religious spirit amongst her sisters and in that way salvage that religious community. During the war she courageously protected Jewish children and saved them from Nazi terror which was recognized in 2009 when she was posthumously awarded Righteous Amongst Nations. She was just as courageous in opposing the communist authorities when they tried to confiscate several properties owned by the Order and when the sisters were ordered not to wear their uniforms while working in public institutions. She protected her sisters without fear and resisted various pressures and abuse imposed by communist officials. She developed and amicable relationship with Zagreb Archbishop Alojzije Stepinac and Orthodox Episcopate Barnaba Nastić. When her mandate as Provincial Superior expires she became the Mother Superior of their convent on Sušak (1955-1959). Later she became a mentor for young religious candidates in Zagreb (1959-1966). She later withdrew to their convent in Đakovo where*

*she spent the last days of her life. She died leaving behind a legacy of an exemplary and holy religious woman to whom many to this day turn to with their votives and prayers.*

*Translated by s. Anđelita Šokić*